
A kazincbarcikai diákok mentálhigiénés helyzete
- kutatási beszámoló -

A kutatási beszámolót írta: Domokos Tamás és Kulcsár László

A kutatásra a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Pedagógiai Intézet megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktatáskutató Műhely volt. Projekt azonosító: ECHO 35/1999.

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Prológus	3. o.
1.1 A kutatás célja	3. o.
1.2 A kutatási módszer	4. o.
1.3 Adatfeldolgozás	5. o.
2. Általános demográfiai helyzet	6. o.
3. Egészségmegőrzés	11.o.
4. Család, egzisztencia	25.o.
5. A fiatalok értékrendje	35.o.
6. Tolerancia	54.o.

1. PROLÓGUS

1.1 A kutatás célja

A kilencvenes évek társadalmi-gazdasági és politikai változásai jelentősen átrendezték és egyben szegregálták az emberek értékrendjét. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló piaci alapokon nyugvó, fogyasztás centrikus attitűd. A szabadpiaci szemléletmód megjelenése eltérő típusú válaszreakciókat "provokált". Azok, akik társadalmi és kapcsolati tőkájukat gazdaságira tudták váltani, könnyen idomultak az új helyzethez, sikeres életpályán mozognak. Egy másik tipikus attitűd, a "kivonulás", amely leginkább azokra jellemző, akik a "legvidámabb barakk" légkörét, eszmeiségét szocializálták. Jellemző példa erre azoknak az értelmiségieknek az esete, akik hisznek a társadalmi igazságosságban és felháborodnak olyan társadalmi jelenségek láttán, amelyek a piacgazdaságnak természetes velejárói, de értékrendjüknek nem felelnek meg. A harmadik válaszreakció a kényszerű alkalmazkodás, azon családoké, akik a kilencvenes évek eleje óta nem tudják utolérni magukat.

Mindezen változások természetesen hatással voltak az állampolgárok mentálhigiénés helyzetére is. A társadalom új értékeit sokan nem tudják követni, anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csapnak át, amelyek alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást, extrém helyzetekben öngyilkosságot eredményezhetnek. Rémisztő adatokat lehet hallani a szenvedélybetegek számáról, a depressziós, a szorongásos és a neurotikus tünetegyüttes előfordulásáról. Ez a szituáció fokozottan érvényes a többszörösen függőségi helyzetben lévő fiatalokra.

Kutatási programunk célja az volt, hogy megtudjuk milyen mentálhigiénés helyzetben is vannak a kazincbarcikai diákok. Ennek megfelelően a vizsgálat témái közt szerepeltek az életmódra, életminőségre, különböző szokásokra, devianciákra és a családi kapcsolatokra vonatkozó kérdések. Mivel a kutatás időbeli korlátai nem tették lehetővé a teljes kazincbarcikai diákság vizsgálatát, kutatásunkat célszerű volt valamely szubpopulációra fókuszálni. Választásunk a 8. osztályos tanulóakra esett, mert korábbi tapasztalataink alapján értékrendi kérdésekben ekkor indul meg a differenciálódási folyamat. A mintába került középiskolások alapvetően kontroll funkciót látnak el.

1.2 A kutatási módszer

A kutatás empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével került sor. Az adatfelvételre 1999. júniusában került sor, a diákok a kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a pedagógusoknak ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a pedagógus az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, körcímkével lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

Mivel a mintába kerülő osztályközösségeket kiválasztását a helyi koordinátorok végezték, a minta reprezentativitását kutatóműhelyünk csak utólag, az iskoláktól kapott alapadatok alapján elvégzett matematikai-statisztikai súlyozással tudta biztosítani.

A vizsgálat nyolc alapfokú és a három középfokú oktatási intézményre terjedt ki az alábbi megoszlás szerint:

	alapsokaság ¹ (összes 8.oszt. tanuló)	minta nagysága (fő)	kérdezettek aránya (%)
Ádám Jenő Központ Általános Iskola	97	76	78
Árpád fejedelem téri Ált. Isk.	45	28	62
Dózsa Gy. Úti Ált.Isk.	60	33	55
Herman Ottó Ált.Isk.	39	25	64
Kazinczy F. Kertvárosi Ált.Isk.	104	69	66
Május 1.úti Ált.Isk.	45	26	57
Pollack Mihály úti Ált.Isk.	52	34	65
Ságvári Endre Gimnázium	31	28	90
Újvárosi Ált.Isk.	39	19	48
Összesen (8. osztályos)	512	338	66
Irinyi Gimnázium és Szakközépiskola	933	60	6
Ságvári Endre Gimnázium	377	49	12
Jókai Mór Középiskola	433	44	10
Összesen (9-13 osztály)	1743	153	9

Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes 8-13 évfolyamos tanuló)

21 százalékát teszik ki, a 2255 tanulóból 491 fő válaszolt kérdéseinkre.

A mintavételi hiba nagysága +/- 3-5 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha a vizsgált populációban mindenkit megkérdeznénk.

1.3 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket, problémákat, intézményeket négy, öt illetve hétfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százás értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát kellett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

A feldolgozás során a primer adatfeldolgozáson, az alapmegoszlások közlésén túl, az összefüggések és a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására két és háromdimenziós elemzéseket készítettünk, korreláció és szórás vizsgálatokat, valamint faktoranalízist és klaszterelemzést is végeztünk. A nyitott kérdésekre adott válaszoknál általában nem a százalékos megoszlást, hanem az említések számát közöljük.

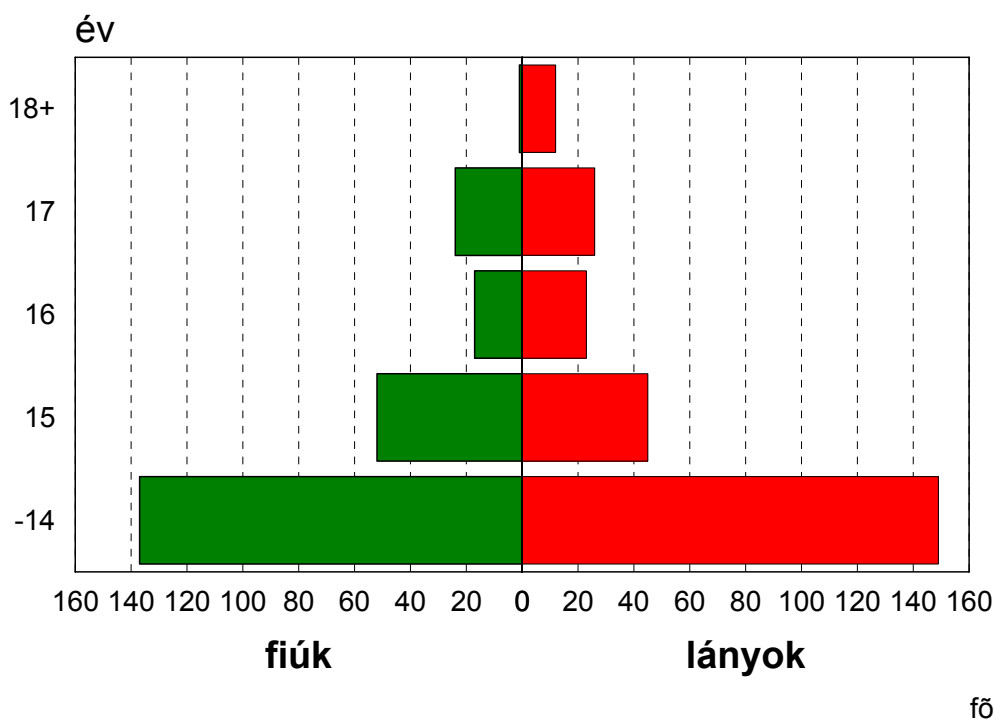
¹ Az alapsokaság az általános iskolákban az adott intézményben tanuló összes 8. osztályos tanuló, a középiskolákban az össze tanuló.

2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált korosztályban tanulók 95 százaléka fiatalkorú, 3 százalékuk jogilag felnőtt. Mivel az adatfelvétel időpontja tavasszal volt, a nyolcadikosok többsége is betöltötte már 14. életévét, így a 13 évesek aránya mindössze 2 százalék. A 14 évesek a minta 57, a 15 évesek 20, a 16 és 17 évesek pedig 8-10 százalékát alkotják.

A vizsgált tanulók korfája

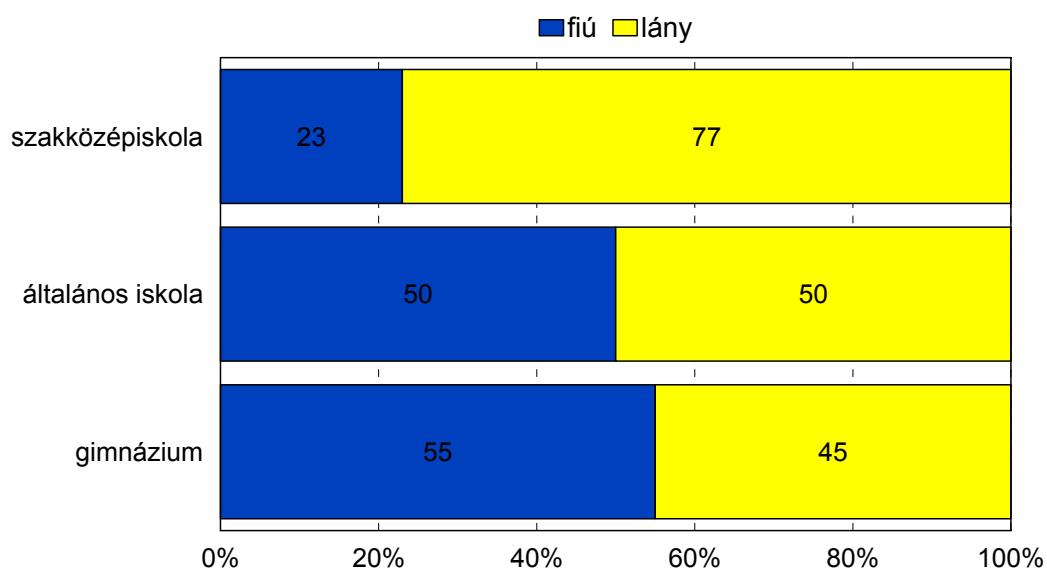

Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a képzési struktúra jelentősen átrendeződött, a lakossági igényekre reagálva országosan növekedett az érettségit adó intézményben tanuló diákok aránya. A kutatás során vizsgált tanulók több mint fele, 64 százaléka általános iskolás, 14 százalékuk szakmát (és érettségit) adó képzésben vesz részt. A gimnazisták aránya 22 százalék.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, a nemek aránya kiegyenlített. Ha azonban a tanulók nemek szerinti

összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - eltérés tapasztalható. Míg az általános iskolában és a gimnáziumban nagyjából fele-fele arányban vannak a fiúk és a lányok, addig a szakközépiskolában egyértelmű lány dominancia érvényesül. Ennek az az oka, hogy a két szakközépiskolából az egyik tipikusan lányos szakirányokban képez (egészségügyi, pedagógiai, közművelődési).

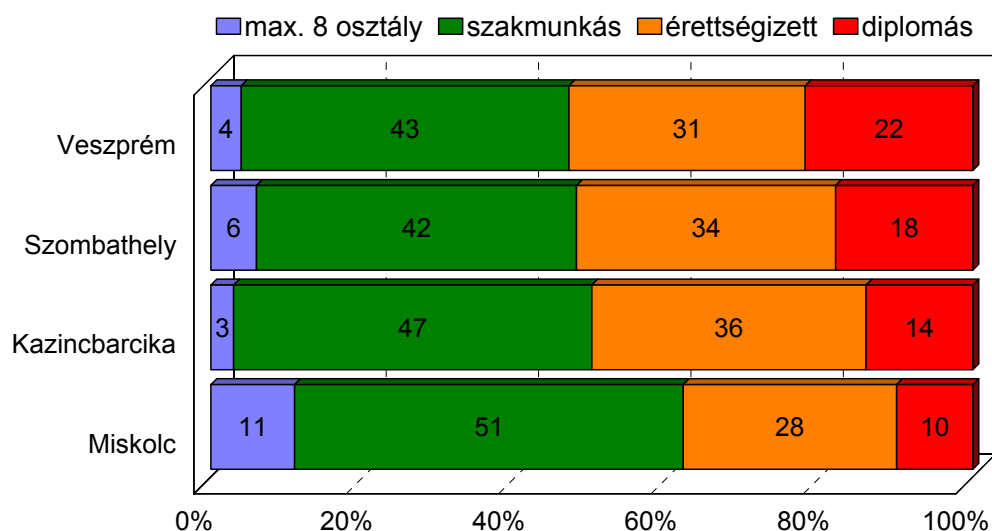
A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A kérdezett diákok 3 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 47 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 36 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 14 százalék. Összevetve négy város adatait megállapítható, hogy a veszprémi tanulók szülei valamivel képzetebbek mint a szombathelyi diákoké, s legkevésbé iskolázott családban a barcikai és a miskolci diákok élnek.

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább. Értelemszerű, hogy a képzetebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A gimnáziumokban tanuló diákok 31 százaléka diplomás, további 43 százaléka érettségizett családból került ki, míg a szakközépiskolások 60 százalékának szülei szakmunkások. Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

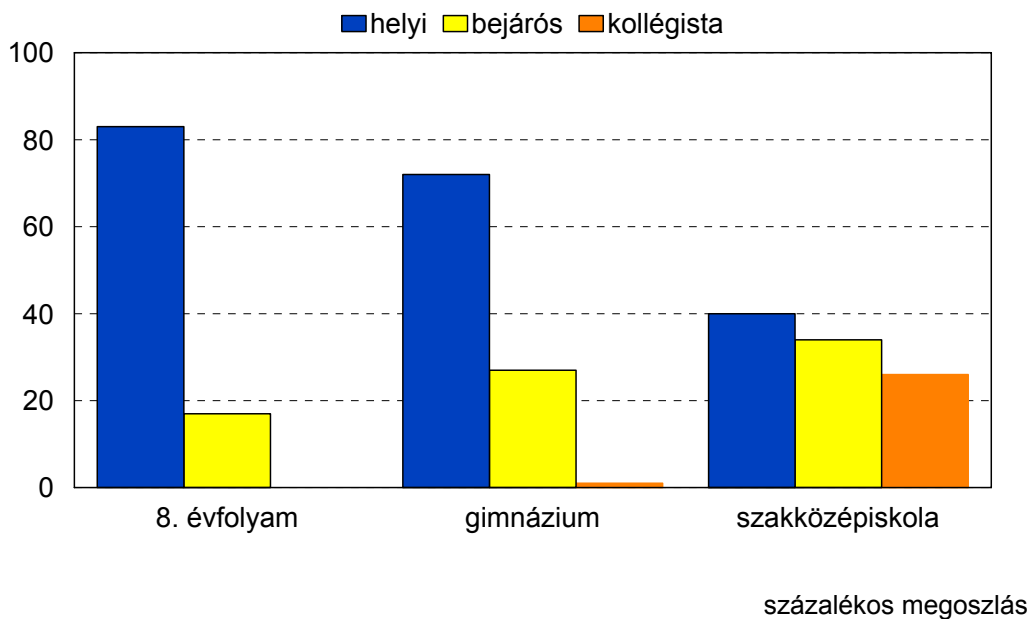
A szülők iskolai végzettségének megoszlása

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyben lakó, kazincbarcikai lakosú diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 16, az érettségizetteké további 37 százalék. Ezzel szemben a naponta ingázók között csak 14, a kollégiumban lakó tanulók között csupán 6 százalék a diplomás, s 22-33 az érettségizett szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistépelülések kulturális tőkében szegényebbek mint a város. A mintába került tanulók negyede nem helybeli, 21 százalékuk bejárós, 4 százalékuk kollégiumban lakik. A naponta bejárók magas aránya egyenesen következik a kistérségi központi szerepből.

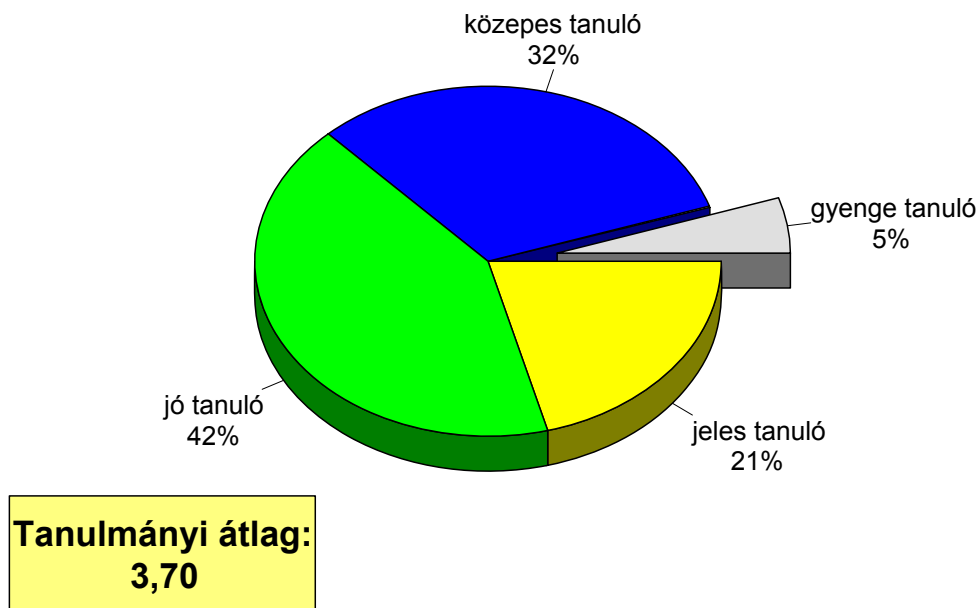
Mindez leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is. Értelemszerűen a nyolcadikosok között található a legtöbb helybeli fiatal (83 százalék), a gimnáziumi képzésben résztvevők között már jóval több a környező településekről naponta bejárók aránya (27 százalék), s szakképesítést adó középfokú oktatási intézményekben többségben vannak a nem kazincbarcikai diákok.

A lakóhely iskolatípusonkénti megoszlása

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A városban tanuló diákok összesített átlaga közepesnél valamivel jobb, számszerűsítve 3,70.

A tanulók tanulmányi eredménye

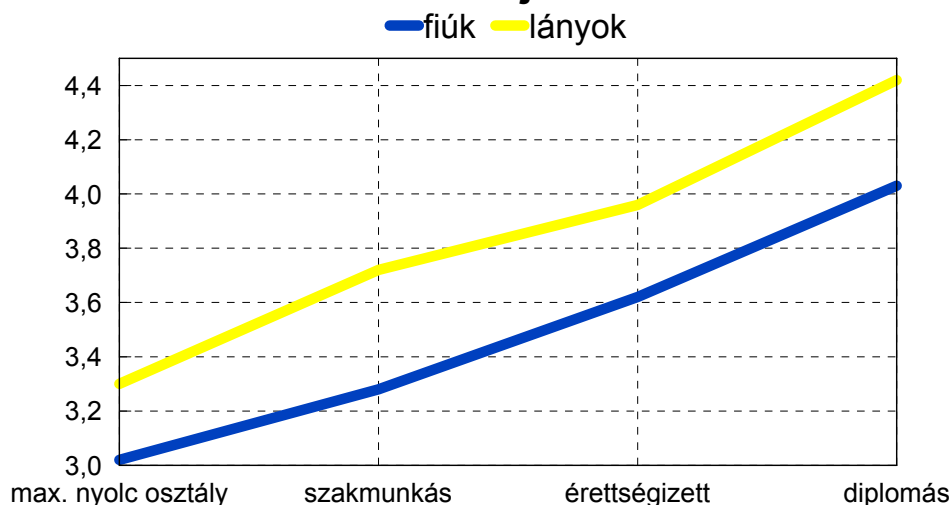

Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 5 százaléka minősül

gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 32 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók közel kétharmada, 63 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el a tanulók 21 százaléka - saját bevallása alapján.

Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a nyolcadikos tanulók produkálták (3.81), s a leggyengébben a szakközépiskolások szerepeltek, alig érték el a hármas átlagot (3.19).

Tanulmányi átlag a szülő képzettségének dimenziójában

A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják “használni” céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 84 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 71, a szakmunkásoknál pedig csak 53 százalék ez az arány. A maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek 60 százaléka közepes, további 7 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló. A kulturális tőke hiánya vagy kisebb “mennyisége” most is utolérhető a helyi/bejárós diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

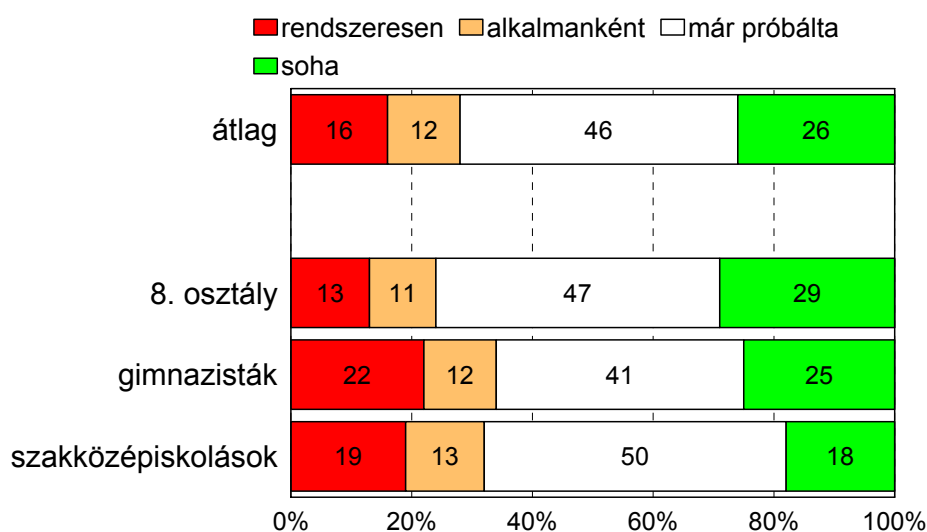
3. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

Ebben a fejezetben a kazincbarcikai diákok alapvető egészség-megőrzési és egészségkárosítási tevékenységeinek intenzitásáról számolunk be. Így többek között szó lesz a dohányzásról, az alkohol- és kábítószer fogyasztásról, a sportolásról, a táplálkozási szokásról, valamint tájékozottságukról.

Az Amerikai Egyesült Államok több tagállamában diákmegmozdulásra készülődnek a középiskolások, mert olyan helyi törvényeket alkottak, mely szerint a dohányzó fiatalok, illetve szüleik komoly szankciókra számíthatnak. A gyermek és fiatalkori dohányzás nemcsak Amerikában, hanem Európában is komoly gondot jelent. Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt. Egy idei felnőtt lakosságot reprezentáló felmérés során kiderült, hogy jelenleg Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a lakosok 27 százaléka rendszeresen, további 7 százaléka pedig alkalmanként dohányzik. Minden tizedik válaszoló tartozik abba a csoportba, akik valamikor dohányoztak, de már leszoktak róla. A naponta elszívott cigaretta átlagos száma 14.

A kazincbarcikai ifjúságkutatás során kérdezett tanulók körében mért adatok alacsonyabb dohányzási intenzitásról vallanak, de ha figyelembe vesszük, hogy melyik korosztályról van szó, igencsak riasztóak.

A dohányzó tanulók aránya iskolánkénti bontásban

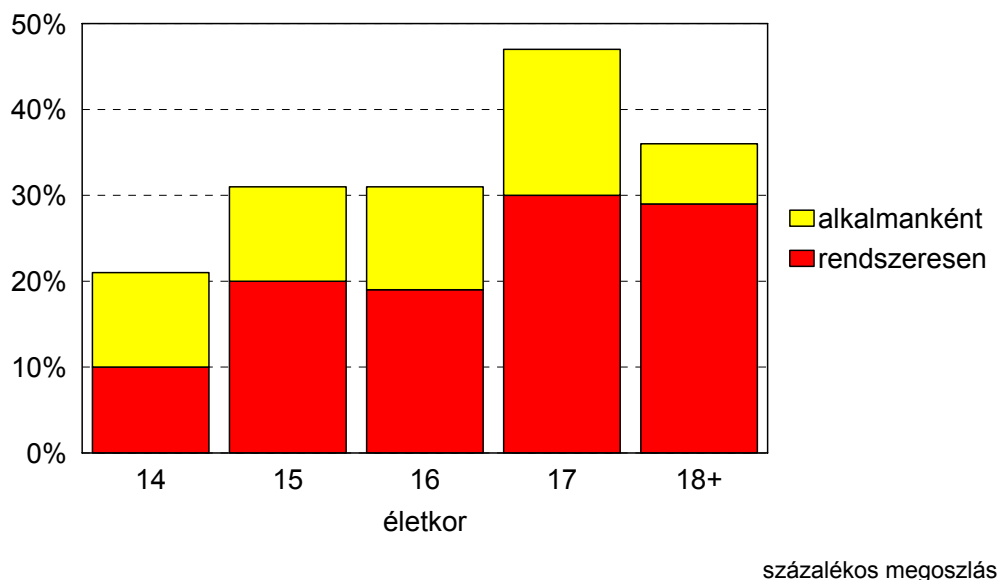

A vizsgált tanulók 16 százaléka rendszeresen dohányzik, további 12 százaléka pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 46 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták, 26 százalék.

Iskolatípus mentén tekintve, a kérdezett általános iskolások körében a legjobb a helyzet, a tanulók harmada soha nem is próbálta ki a dohányzást, s az alkalmankénti és a rendszeres dohányzók együttes aránya is csak 24 százalék. Valamivel rosszabb a helyzet a középiskolákban, minden ötödik tanuló dohányzik rendszeresen, s további 12-13 százaléka alkalmanként gyújt rá.

Jól látható tendencia, hogy a rendszeresen dohányzók között a fiúk (+8 százalék), az alkalmi dohányosok között pedig a lányok (+3 százalék) vannak magasabb arányban képviselve. A 14 évesek között 10 százaléknál a rendszeres dohányosok aránya, mire eléri a nagykorúságot ez a szám megháromszorozódik. Az is jellemző, hogy 16 éves kor felett már nem nő az alkalmi dohányzók aránya. Mindez azt jelenti, hogy e kor felett már nem bővül a dohányosok köre, csak belső struktúrája alakul át, 18 éves korra 7 százalékra csökken az alkalmi dohányosok aránya, s ezzel párhuzamosan 29 százalékra növekszik a rendszeresen dohányzóké.

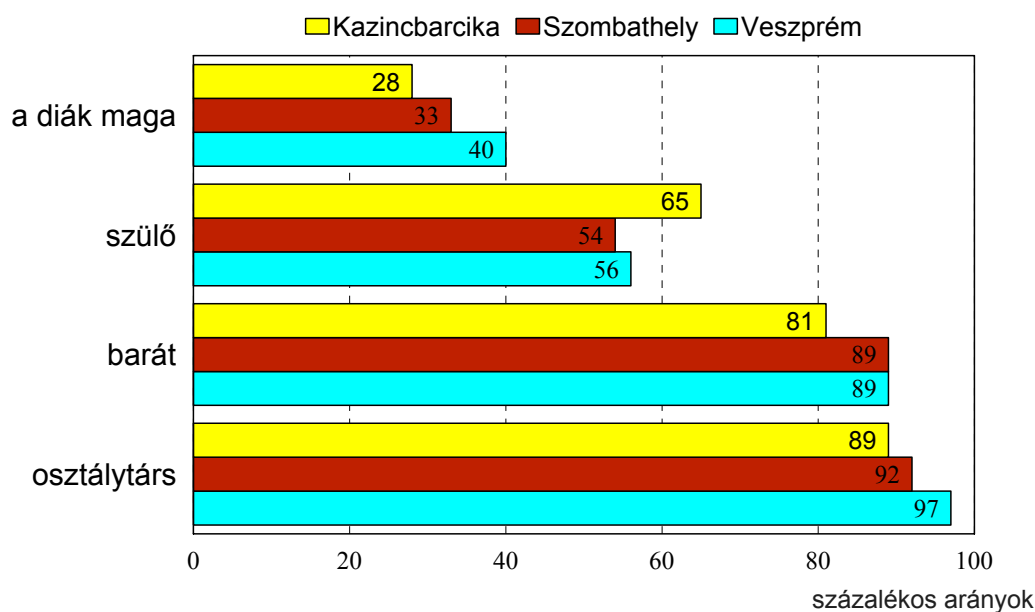
A dohányzó fiatalok aránya az életkor dimenziójában

A tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, sokkal kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a gyenge tanulmányi eredményt

elért diákok 56 százaléka dohányzik, addig jó tanulónak 25 százaléka, a 4,5 fölötti átlagot elért tanulónak pedig csak 9 százaléka dohányzik (mindössze 4 százaléuk rendszeresen).

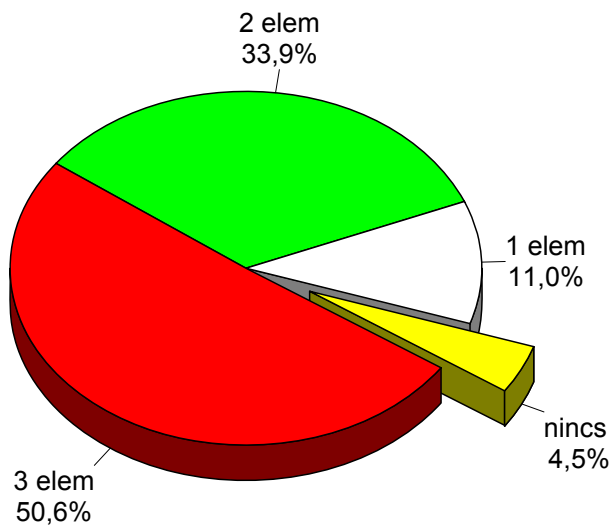
Ki dohányzik a diák környezetében?

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A barcikai tanulók családjának több mint felében a szülők között van rendszeres dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 81 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s gyakorlatilag mindenkinek van dohányos osztálytársa. A családi hatást vizsgálva azt látjuk, hogy a nem dohányos családban a gyermek 79 százalékos eséllyel nem lesz dohányos, míg a dohányos családban 32 százalékos eséllyel válik belőle is dohányos. Kortárs csoport hatásáról elmondható, hogy minden dohányos baráti körében találtunk másik dohányost, ugyanakkor a nem dohányzók körében “csak” 70 százalékos eséllyel fordul elő dohányos barát.

Egy, a környezetben dohányzókat regisztráló mutatószám segítségével igyekeztünk pontosítani azok körét, akik leginkább ki vannak téve a “kisértésnek”. Az index értéke az előzőekben vizsgált kérdés alapján azt mutatja, hogy az érintett fiatalok környezetében hányféle dohányos ágens található.

A fiatalok megoszlása a környezetükben lévő dohányos szegmensek száma szerint

Az ábrából kiolvasható, hogy nagyon kevés (4,5 százalék) azon tanulók aránya, akik dohányfüst mentes környezetben élnek, s 50,6 százalék azok aránya, akik életük három meghatározó környezetében (család, baráti kör, osztálytársak) is jeleztek dohányosokat. A környezet meghatározó szerepe itt is kimutatható, a dohányzó fiatalok 72 százaléka „veszélyes” környezetben él. Hasonló összefüggés mutatható ki a másik oldalon is, azaz, azon kevesek, akik dohányzásmentes környezetben élnek, vagy csak környezetük egy szegmensében érintkeznek dohányosokkal, lényegesen magasabb arányban (48 százalék) maradnak nem dohányosok. Az átlagnál veszélyeztetettebb környezetben élnek a kollégiumban lakó tanulók.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 6,5 szál cigarettát szívnak el. (A magukat rendszeres dohányzónak vallók 9-et, az alkalmanként dohányzók 2,5-et.) A fiúk és a kollégisták az átlagnál többet szívnak, de erősebb dohányosokat találtunk a közepes tanulók és a szakközépiskolások között is.

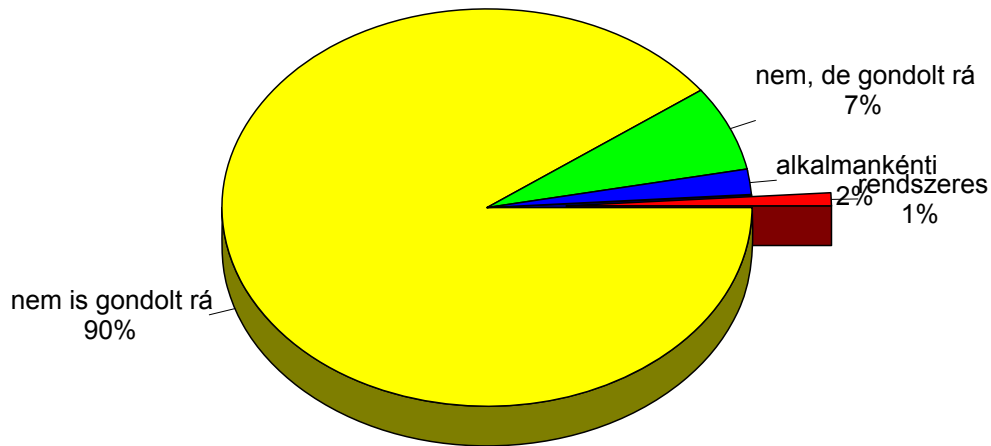
A dohányosok által naponta elszívott cigaretta mennyisége

dohányzó szubpopulációk	Naponta elszívott cigaretta szál
fiúk	7,5
lányok	5,4
kazincbarcikai	6,6
naponta bejárós	5,7
kollégista	8,0
képzetlen szülők gyerekei	6,7
szakmunkások gyerekei	6,5
érettségizettek gyerekei	7,1
diplomásak gyerekei	3,9
általános iskolások (8. osztály)	5,5
gimnazisták	6,2
szakközépiskolások	9,4
gyenge tanulók	6,8
közepes tanulók	8,1
jó tanulók	4,9
jeles tanulók	3,2
ÁTLAG napi szál	6,5

A dohányzásnál sokkal kevésbé elterjedt a kábítószer fogyasztása. A kérdezett tanulók 90 százaléka gyakorlatilag elutasítja, még nem próbált ki semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószer, 7 százalékuk nem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, hogy kipróbálja, további 2 százalékuk alkalmi, s 1 százalékuk rendszeres drogfogyasztó - saját bevallása alapján. Azt, hogy a kábítószer fogyasztása mindössze a tanulók 3 százalékát érintené, fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók negyede ismer olyan fiatalt, aki kábítószer fogyaszt, 7 százalékának a barátaik körében is van drogos. Azt is tudakoltuk a diákoktól, hogy ismernek-e olyan fiatalt, aki kábítószer árusít. A megkérdezettek 9 százaléka nyilatkozott igennel.

Megállapítható, hogy a fiúk között kétszer annyi a kábítószer fogyasztó, mint a lányoknál. A legveszélyeztetettebb iskolatípus a középiskola (azon belül is inkább az utolsó két évfolyam). A gimnázium tanulóinak 6 százaléka alkalmi drogfogyasztó, a rendszeres drogfogyasztókat a szakközépiskolai képzésben találjuk. A középiskolások további 12-13 százalékának már megfordult a fejében a drog kipróbálásának gondolata.

A kábítószer fogyasztás önbevallása

A kábítószer fogyasztók körében erősebb korcsoport hatás mutatható ki. A drogozó fiatalok 56 százalékára nyilatkozott úgy, hogy van kábítószer fogyasztó barátja. Ezzel szemben, akik soha nem is gondoltak arra, hogy kipróbáljanak valamilyen kábítószerrel, 96 százalékban mondták, hogy nincs kábítószerrel fogyasztó ismerősük.

A nyolcadikos válaszadók 1 százaléka próbálta már valamelyik kábítószerrel, az elsős középiskolásoknál ez az arány 2 százalék, az érettségi évére pedig 13 százalékra emelkedik.

A kábítószerrel és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös számunkra, hogy a kábítószerrel kipróbálók milyen szerekkel kísérleteztek. Nem említette senki a szorongásoldó gyógyszereket, a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású ópiátokat (heroin, ópium) és a pszichotrop hatású pótszereket (ragasztó, szipó, hígító), melyek az alkohol okozta részegséghez hasonló állapotot, továbbá lelki függőséget és komoly testi károsodásokat okoznak. A stimulánsok, mint például az extasy tabletták, a speed vagy a kokain 4 említést kaptak. Ezek a szerek serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő.

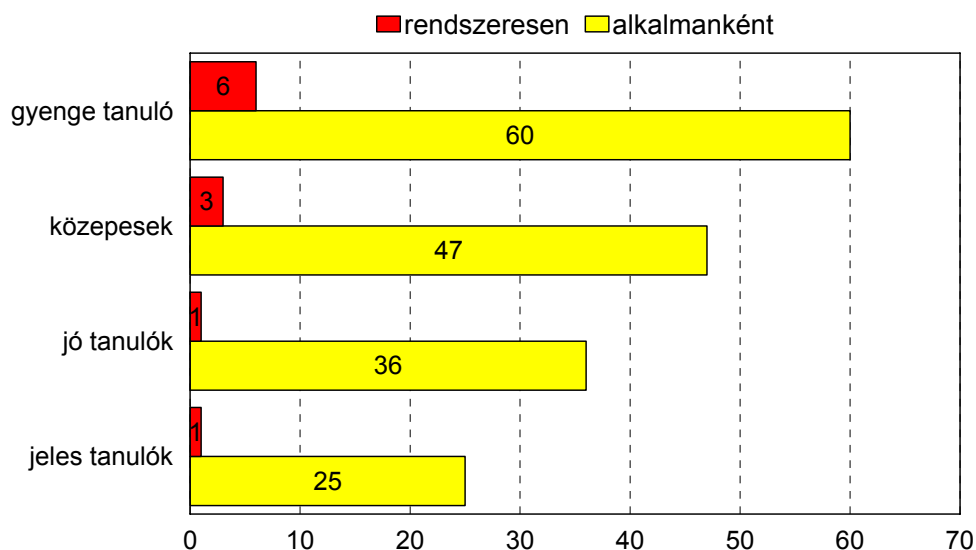
A legnépszerűbb kábítószerrel a hallucinogén anyagok (LSD, marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána (11 említés), általában dohánnyal keverve, cigaretta formájában elszívják. Ezek az anyagok olyan vegyületek, melyek átmeneti pszichózist

váltak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy nem okoznak testi függőséget (bár ezt egyes szerzők vitatják), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszüntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik.

A baráti kör vizsgálatára létrehoztunk egy mutatót, amely a válaszadó baráti körében a rendszeres dohányos és drogfogyasztókat jelöli. Akinél mind a két változó igen választ adott, azokat úgy tekintettük, mint akiknek a baráti köre veszélyes, ezek aránya a mintán belül 5 százalék. Az ilyen veszélynek egyáltalán nem kitett fiatalok a minta 20 százalékát alkotják. (A kazincbarcikai 8.osztályosok 25 százalékának veszélytelen a baráti köre, a középiskolákban csak 14 százalékuknak.) A legnagyobb arányú veszélyeztetettséget a felsőbb évfolyamos középiskolások és a kollégisták körében mértük.

A magyar társadalomban a leelterjedtebb “drog” az alkohol. Ez érezhető a barcikai fiatalok körében is, ugyanis a tanulók mindössze 15 százaléka nem ivott még soha alkoholt. A rendszeres alkohol fogyasztók aránya 2, az alkalmankénti ivóké 39 százalék - saját bevallásuk alapján.

Az alkoholfogyasztás a tanulmányi eredmény dimenziójában

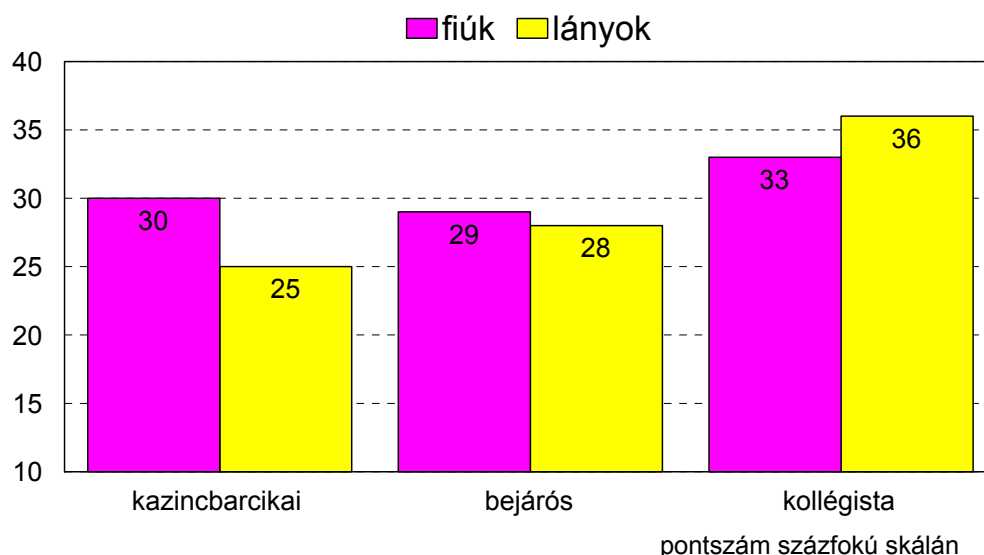
Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a fiúk között 6 százalékkal többen vannak azok, akik fogyasztanak alkoholt. A nyolcadikosok 32 százaléka iszik néha, a középiskolásoknak több mint fele. Az absztinensek aránya ennek megfelelően

valamivel több a lányok és a fiatalabbak között. Az alkoholfogyasztás kapcsolatban van a tanulmányi eredmény alakulásával is. Míg a gyenge tanulók 66 százaléka iszik alkalmanként vagy rendszeresen, addig a jó tanulóknak 37, a jeles tanulóknak pedig csak 26 százaléka.

A korrelációs számítások igazolták azt a feltételezést, hogy a dohányzás, a kábítószer és az alkoholfogyasztás nem független egymástól. A legtöbb kábítószer-élvező egyben rendszeres alkoholfogyasztó ($r=0,24$) is. Az alkoholfogyasztás és a dohányzás közötti korreláció erős ($r=0,56$), s kimutatható az összefüggés a dohányzás és a kábítószer fogyasztás közötti is ($r=0,26$).

A háromféle egészségkárosítás intenzitását összesítve szerkesztettünk egy komplex indexet, mely minden esetben 0-100 közötti szám és azt mutatja meg, hogy az adott válaszoló milyen mértékben rombolja saját egészségét. Minél nagyobb az index értéke, annál intenzívebb károsításnak van kitéve a tanuló szervezete. Az index értéke városi szinten 28 pont. A diákok 25 százaléka egyféle, 19 százaléka kétféle, 2 százaléka pedig háromféle módon is (drog, alkohol, dohányzás) károsítja egészségét.

Az egészségkárosítási index alakulása

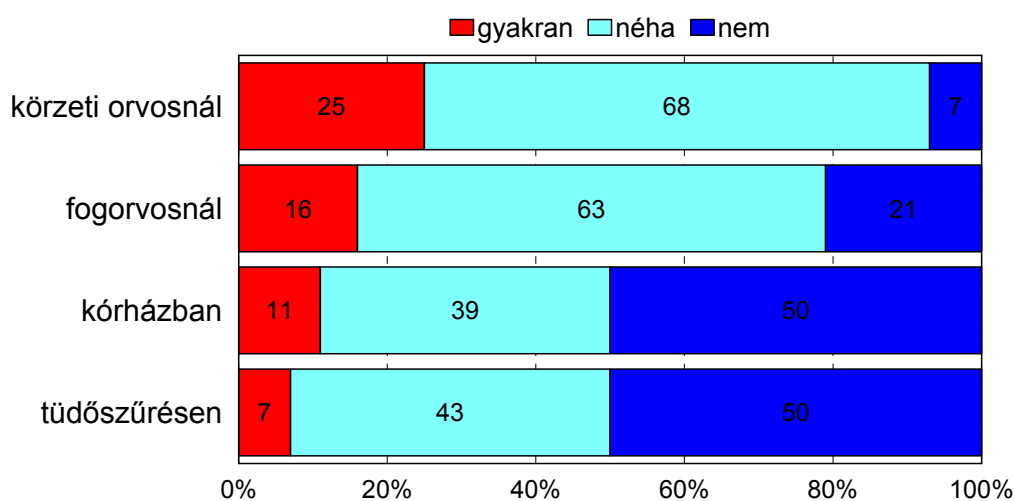
A lányoknál valamivel alacsonyabb (26), a fiúknál magasabb (30). Fontos megemlíteni hogy az index független a szülő iskolai végzettségétől, ellenben szoros összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel és az életkorral. A gyenge tanulók egészségkárosítási indexe 38 pont, a közepeseknél 34, a jó tanulóknál 28, míg a jeles tanulóknál csak 20 pont mérhető. Az életkor dimenzióját tekintve elmondható, hogy

emelkedésével folyamatosan nő az index értéke, a 14 évesek körében mért 24 pont három év alatt 45-re nő. Az is jellemző, hogy a kollégiumban lakó tanulók az átlagnál intenzívebben rongálják egészségüket.

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módozatok közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer. A kérdezett fiatalok 3 százaléka rendszeresen, 29 százaléka alkalmanként szokott kávézt inni.

Adatfelvételünk során négy szempont szerint is közelítettük a fiatalok egészségügyi helyzetét, a körzeti orvosnál, fogorvosnál, tüdőszűrésen, illetve kórházban, szakrendelésen való megjelenés gyakorisága alapján is vizsgáltuk a kérdéskört.

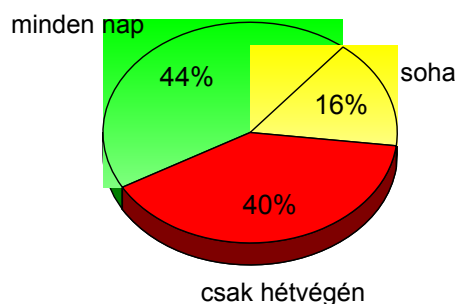
Az utóbbi egy évben voltál...

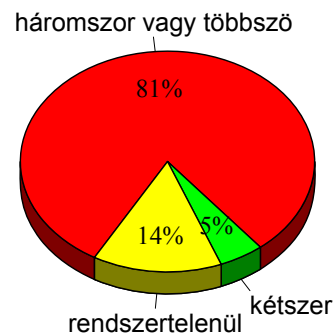
A gyakori betegek között 3 százalékkal nagyobb arányban voltak a lányok. A fogorvosi szakrendelést felkeresők között pedig a fiúkat találjuk magasabb arányban, egynegyedük gyakran jár fogorvoshoz, ellentétben a lányokkal, akiknek csupán 14 százaléka nyilatkozott így. Az átlagot meghaladó arányban járnak orvoshoz és szakrendelésekre a képzetlenebb szülők gyermekei. Fontos megjegyezni azt is, hogy a rendszeresen dohányzó fiatalok 40 százaléka nem volt tüdőszűrő vizsgálaton, ami fokozza az kóros egészségkárosodás esélyét.

A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ebbe tartozik a káros szenvedélyeken kívül az életmódból adódó problémák köre is. Ezek között gyakran első helyen szerepel a helytelen, egészségtelen táplálkozás. Bár a megkérdezettek 81 százaléka azt állítja magáról, hogy naponta legalább háromszor eszik, a mintába került fiatalok 14 százaléka saját bevallása szerint is rendszertelenül étkezik.

Szoktál otthon reggelizni?

Naponta hány alkalommal étkezel?

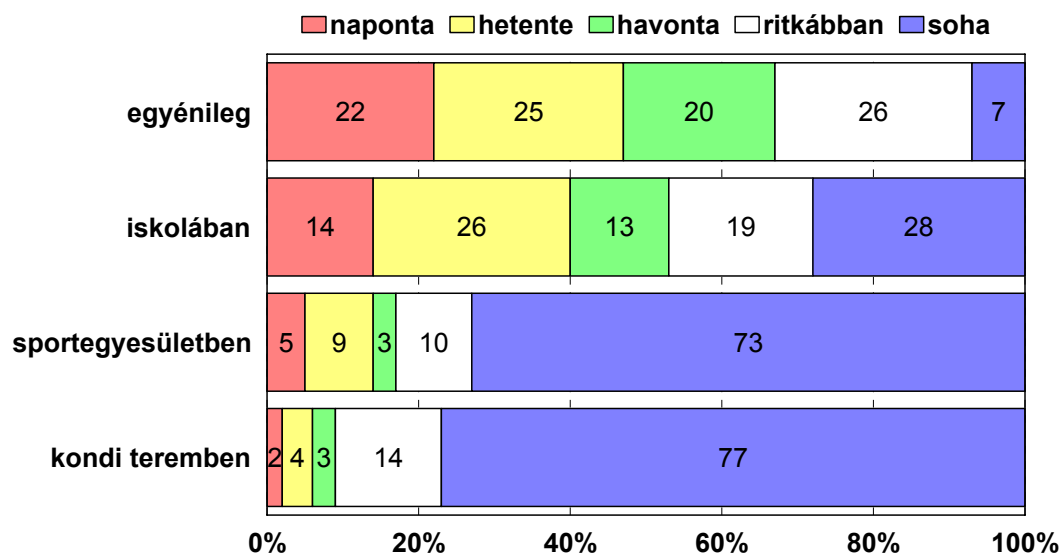

A kérdőívben megkérdeztük a tanulókat, hogy szoktak-e otthon reggelizni. A diákok közel fele minden nap, 40 százalékuk csak hétvégente. Az életkor emelkedésével csökken a naponta otthon reggelizők aránya, ellenben a szülő iskolai végzettségnek emelkedése pozitívan befolyásolták a válaszokat.

Az életmóddal kapcsolatos másik elterjedtebb probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. Kérdéseinkkel azt próbáltuk vizsgálni, hogy az iskolai és a tanórán kívüli lehetőségek közül melyiket és milyen mértékben használják ki a vizsgált mintába került fiatalok.

A legelterjedtebb testedzési mód az otthon, egyénileg végzett mozgás, ezt végzik a legmagasabb arányban naponta, hetente és havonta is. Erről a mozgásformáról csupán 7 százalék nyilatkozott úgy, hogy egyáltalán nem végzi. A második legelterjedtebb sportolási mód az iskolában tanórán kívüli sportolás. Ezzel a lehetőséggel heti rendszerességgel a megkérdezettek 26 százaléka él. Itt már 28 százalék a teljes elutasítás. Ez a sportolási mód napi rendszerességgel inkább a nyolcadikosokat, heti rendszerességgel a középiskolásokat jellemzi.

A fiatalok sportolási szokásai

Az egyesületekben sportolók sokkal kevesebben vannak (27 százalék) e korcsoport tagjai között. A sportegyesületben naponta és hetente sportolók túlnyomó többsége a fiúk közül kerül ki. A kondi termek, fitness klubok alapvetően alkalmi testedzési formák közé sorolható, a naponta és hetente gyakorlók aránya a legalacsonyabb a négy választható forma közül. Ez a testedzési mód is inkább a fiúkat jellemzi. A vizsgált korcsoport tagjainak 19 százaléka soha, semmilyen formában nem sportol. Azok aránya akik valamennyi lehetséges mozgásformát kisebb-nagyobb rendszerességgel végzik szintén 19 százalék.

A kérdőívben kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit tudnak a fiatalok az egészségre ártalmas anyagokról, szerekről, azok használatáról, hatásáról valamint az AIDS-ről. A legtájékozottabbnak ez utóbbi témában mutatkoztak a tanulók. A diákok többsége mindhárom AIDS-re vonatkozó kérdésre helyesen válaszolt. Gyakorlatilag mindenki tisztában van azzal, hogy a HIV vírussal bárki megfertőződhet, nem csak a homoszexuálisoknak kell az AIDS miatt aggódnuk. Azt is tudják, hogy nem fertőződhetnek meg attól, ha találkoznak egy AIDS beteggel, még akkor sem, ha rájuk tüsszent vagy köhög, mert a vírus nem így terjed. Az AIDS tesztek megítélésével kapcsolatban már megoszlanak a vélemények, bár a relatív többség megbízhatónak tartja, a tanulók 40 százaléka tanácstalan, s 14 százalékuk úgy véli, hogy a használatos tesztek vezethetnek téves eredményekre is.

AIDS	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Csak a homoszexuálisoknak kell az AIDS miatt aggódnuk	2	92	6
Ha egy AIDS-es ránk tüsszent vagy köhög, akkor mi is megfertőződhetünk	10	80	10
Az AIDS tesztek megbízhatóak	46	14	40

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

A drogokkal kapcsolatban már kevesebb helyes válasz érkezett. A diákok 81 százaléka tudja, hogy nyugtató vagy serkentő tablettákat nem szabad bevenni alkohollal. Ez azért fontos, mert a tanulók közül többen említették hogy alkalmanként fogyasztanak ilyen anyagot (pl. extasy tablettát). Némileg meglepő, hogy a válaszolók 20 százaléka úgy gondolja, hogy a drogfüggőség csak egy lelkiállapot, s további 29 százalék bizonytalan. Még tanácstalanabbak annak a kérdésnek a megítélésében, hogy a marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek (pl. rák, tüdőtágulás) kialakulásának esélyét. Helyes választ 47 százalékuk adott. A többség tévesen úgy gondolja, hogy a legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra, holott valóságban ezek aránya elenyésző, különösen Magyarországon. A legtöbben a baráti körben jutnak hozzá az első adaghoz.

Drogok	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Nyugtató vagy serkentő tablettát be lehet venni alkohollal is	3	81	16
A drogfüggőség pusztán egy lelkiállapot	20	51	29
A marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek esélyét	47	2	51
A legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra	52	17	31

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

Mivel a fiatalok jelentős része dohányzik, nem lehet közömbös az sem, hogy mit tudnak a dohányzás ártalmairól. Azt, hogy a nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat, a diákok túlnyomó többsége tudja, s azt is tudják többé-kevésbé, hogy a legtöbb fiatal nem tudja bármikor abbahagyni a dohányzást. Logikus, hogy a rendszeres dohányosok között többen vannak, akik úgy vélik, hogy a legtöbb dohányos le akar szokni, valószínűleg már ők is túl vannak egy-két kísérleten. Feltehetően ez utóbbi is közrejátszik abban, hogy a kazincbarcikai diákok 67 százaléka - tévesen - úgy gondolja, hogy a dohányosok biológiailag függenek a nikotintól. A dohányzással kapcsolatos tájékozatlanságot mutatja az is, hogy a tanulók 12 százaléka egy helyes választ sem, s további 39 százalékuk csak egy jó választ adott, s többé-kevésbé tájékozottnak is csak 16 százalék

minősíthető.

Dohányzás	Igen %	Nem %	Nem tudom %
A nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat	69	11	20
A legtöbb fiatal bármikor abba tudja hagyni a dohányzást, amikor csak akarja	31	45	24
A legtöbb dohányos le akar szokni	33	35	32
A dohányosok biológiailag függenek a nikotintól	67	8	25

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

Alkohol	Igen %	Nem %	Nem tudom %
Részegség és alkoholizmus ugyanaz	6	85	9
A legtöbb alkoholista munkanélküli	55	21	24
Az italok keverése jobban feldobja az embert, mintha ugyanazt az italt inná	40	8	52
Télen felmelegít, ha iszol egy felest	54	13	33

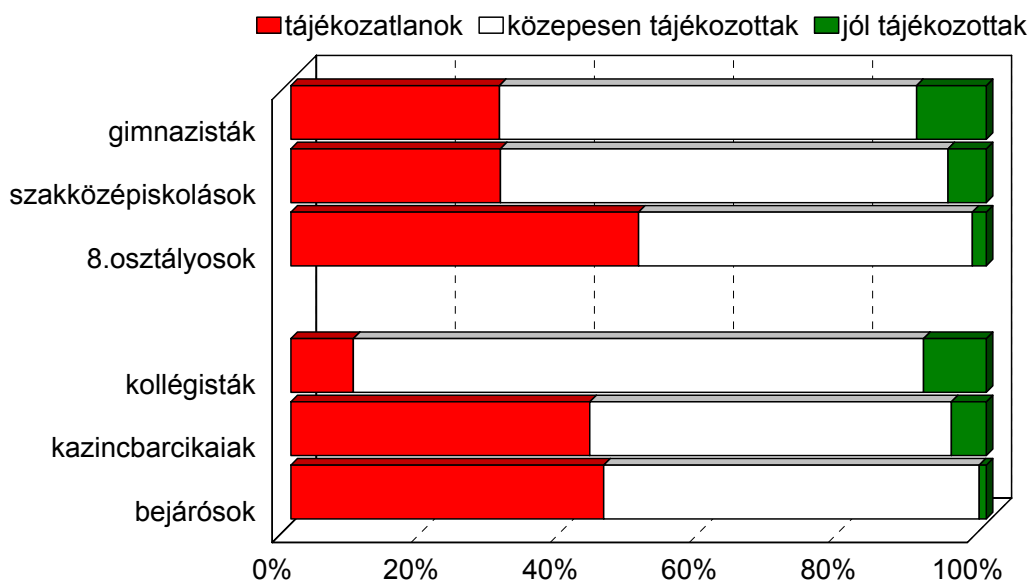
a helyes megoldást a sötét mező mutatja

A legtájékozatlanabbak az alkohol témájában, s ez azért különösen aggasztó, mert a tanulók közel fele ha csak alkalmilag is, de fogyaszt szeszes italt. Tévesen úgy gondolják - csakúgy, mint a közhiedelem -, hogy ha hidegben isznak egy felest, az tényleg felmelegíti őket. A barcikai fiatalok 40 százaléka azt a "mesét" is elhiszi, hogy a kevert italok jobban feldobják az embert, mint ha csak ugyanazt inná. Az elfogyasztott alkohol mennyisége - és nem a különböző italok keverése - az, ami meghatározza, hogy mennyire lesz az ember feldobott állapotban. A magyar társadalmi viszonyok nem ismeretéről és az fiatalok előítéletességéről árulkodik, hogy a válaszolók több mint fele úgy véli, a legtöbb alkoholista munkanélküli. Az alkoholisták többsége házas, van állása, sokan közülük jól képzett szakemberek. E témában teljesen tájékozatlannak minősíthető a fiatalok 68 százaléka.

Ha összességében nézzük (drog, alkohol, AIDS, dohányzás) a fiatalok informáltságát, a kérdőívben feltett 15 eldöntendő kérdés közül a tanulók átlagosan hetet választottak ki helyesen. A jobb összehasonlíthatóság miatt a válaszok alapján három csoportba soroltuk a diákokat. Azokat a tanulókat, akik maximum hat jó választ adtak tájékozatlannak minősítettük, azok, akik hat és tíz közötti jó választ adtak közepesen, azok pedig, akik tíznél több helyes választ adtak a jól tájékozottak. Ennek megfelelően a barcikai tanulók 42 százaléka - az egészségkárosítás kérdésében - tájékozatlan, további 54 százaléka közepesen tájékozott, s csupán 4 százalékról lehet elmondani, hogy jól informált. Ahogy az várható volt,

a témában való jártasság gyenge összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel és az életkorral. A idősebb tanulók és a jobb tanulmányi eredményt produkálók valamivel tájékozottabbak e tekintetben.

Az alkohol, drog, dohányzás és AIDS témakörében tájékozottak aránya iskolatípusonként

Ha az iskolatípus dimenziójában vizsgáljuk a kérdést látható, hogy az általános iskolában van a legtöbb tájékoztatlan tanuló, arányuk eléri az 50 százalékot, de a középiskolákban is egyharmad a teljesen tájékoztatlanok aránya. A legtöbb jól tájékozottnak minősíthető tanuló a gimnazisták között van, de arányuk itt is csak 11 százalék.

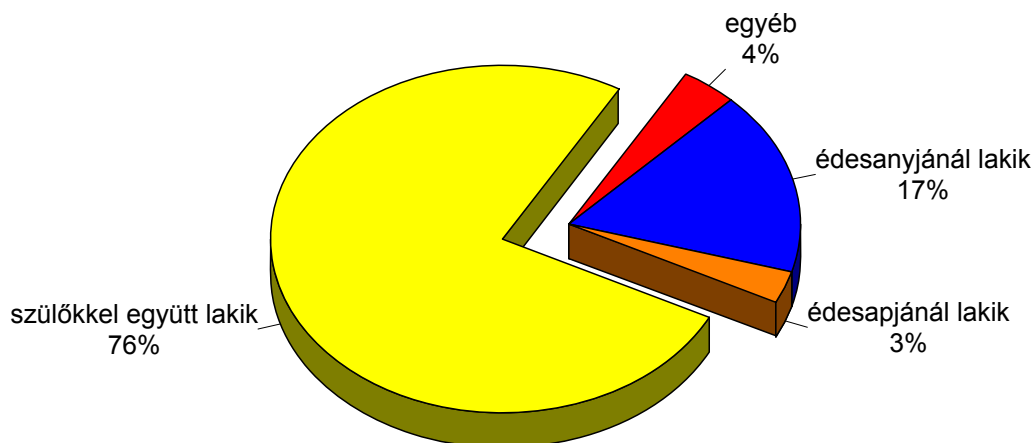
Érdeemes azt is megnézni, hogy a tájékozottság és az egészségkárosító tevékenységek között milyen összefüggés van. Az egészségkárosítás intenzitását mutató index a teljesen tájékoztatlanoknál 26 pontot mutat, a közepesen tájékozott tanulóknál 27-es, a jól tájékozottaknál pedig 36-os értéket kapott az egészségrombolás intenzitása. Mindez azt jelenti, hogy annak ellenére károsítják egészségüket, hogy többé-kevésbé tisztában vannak azok hatásával.

4. CSALÁD, EGZISZTENCIA

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepelnek a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (76 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével.

A diákok családi háttere

A csonka családban, vagy nem a szüleivel együtt lakó tanulók aránya valamivel átlag feletti a szakközépiskolákban (29 százalék). Természetesen a csonka családban való nevelkedésnek számos negatív következménye lehet. A tanulók körében mért adatok szerint a csonka családban élők néhány tizeddel alacsonyabb tanulmányi átlagot produkáltak. Az is kimutatható, hogy a csonka családban élők körében intenzívebb az egészségkárosító tevékenység (+6 pont). Ne gondoljuk, hogy a látszólag rendezett családok mindegyike hibátlanul funkcionál. A rossz családi háttér nem egyenlő a szociálisan és egzisztenciálisan rossz helyzetben lévő családokkal. Általános tapasztalat, hogy számos esetben az átlagos vagy átlagon felüli jómódú családok - talán éppen a hajtás miatt - nem működnek megtartó és visszatartó erőként. Gyakran halljuk, sőt tapasztaljuk, hogy a családi figyelem középpontjából

kikerül a gyermek, nem jut rá mennyiségileg és minőségileg kielégítő figyelem, mert a szülők az egzisztenciális biztonságuk megteremtésével vagy szinten tartásával vannak elfoglalva.

Mindez abból a szempontból is fontos, hogy a családi együttlét, a közös élmények milyen nyomokat hagynak a fiatalban, hogyan segítik vagy gátolják a szocializációját. Hat családi tevékenységről kérdeztük meg, hogy mennyire jellemző a válaszadó családjára. A legjellemzőbb, hogy sokszor beszélgetnek egymással és a szabadságot, illetve a hétvégéket együtt töltik, míg a filmekben gyakran látott közös reggelik és a közös szórakozás már inkább a negatív tartományba, 50 pont alá esett.

Mennyire jellemző a családjára ...

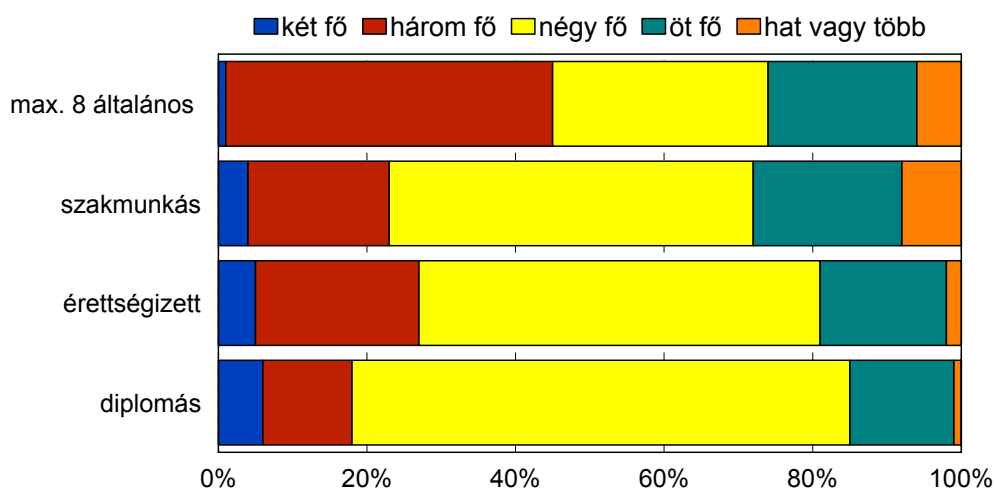

A korábban említett családi helyzet a hat itemből ötöt erősen befolyásol, és természetesen mindegyiket a “csonka” családokra nézve hátrányosan. Érdekes módon éppen a reggeli az, ahol nincs különbség, ami viszont azt mutatja, hogy a csonka családokban gyakran ez az egyetlen lehetőség, forma arra, hogy a család együtt legyen. A legnagyobb az eltérés a szórakozás dimenziójában (mindkét esetben 10 pont), míg valamivel kisebb a hétvégék esetén.

A diákok családjának 71 százalékában négy vagy öt fő él közös háztartásban, s további 5 százalékukban ötnél többen. A három fős családok aránya 19 százalék. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos

száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők által fenntartott családok 27 százaléka nagycsalád (5 vagy több fő él együtt), addig az érettségizett szülők családjának 19 százalékban, a diplomás szülőknek pedig csak 15 százalékban kell ekkora családról gondoskodni.

A háztartások nagysága az apa iskolai végzettségének dimenziójában

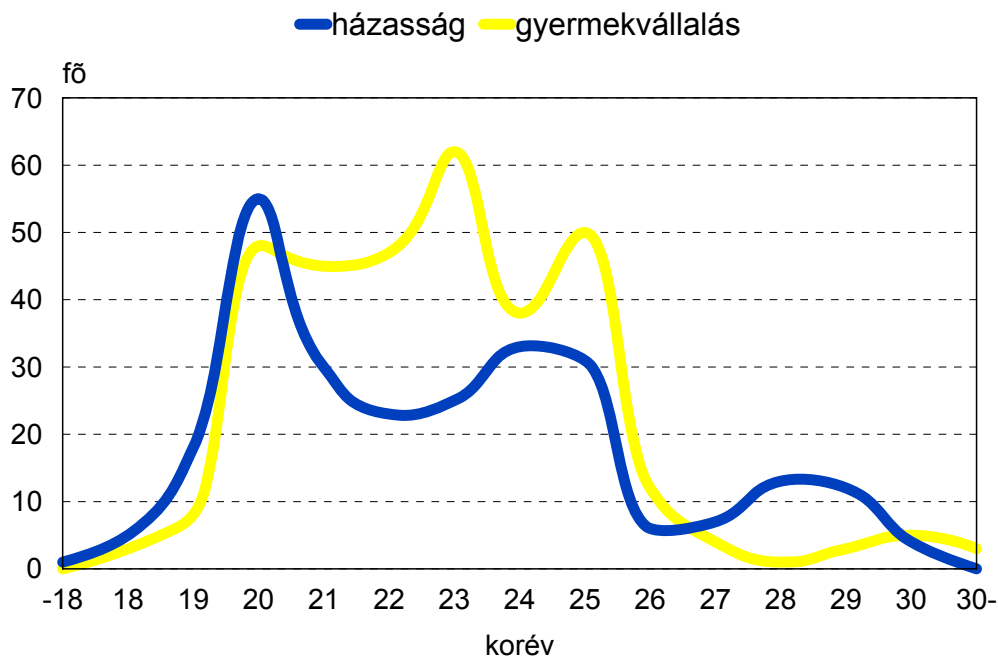
Az is megfigyelhető, hogy a vidékről naponta bejáró tanulók nagyobb családban élnek, mint a barcikai társaik. A nagycsaládban élő diákok aránya a bejárósok között 37 százalék, míg a helyben lakók között csak 18.

Az egzisztenciával, a családdal kapcsolatos elképzelések fontos mércéje az, hogy a fiatalok mikor akarnak különköltözni a szüleiktől, elkezdni dolgozni, megházasodni és gyermeket vállalni. Arra kértük őket, hogy mondják meg azokat az életkorokat, amikor ezeket a saját szemszögükből a legjobbnak tartanák.

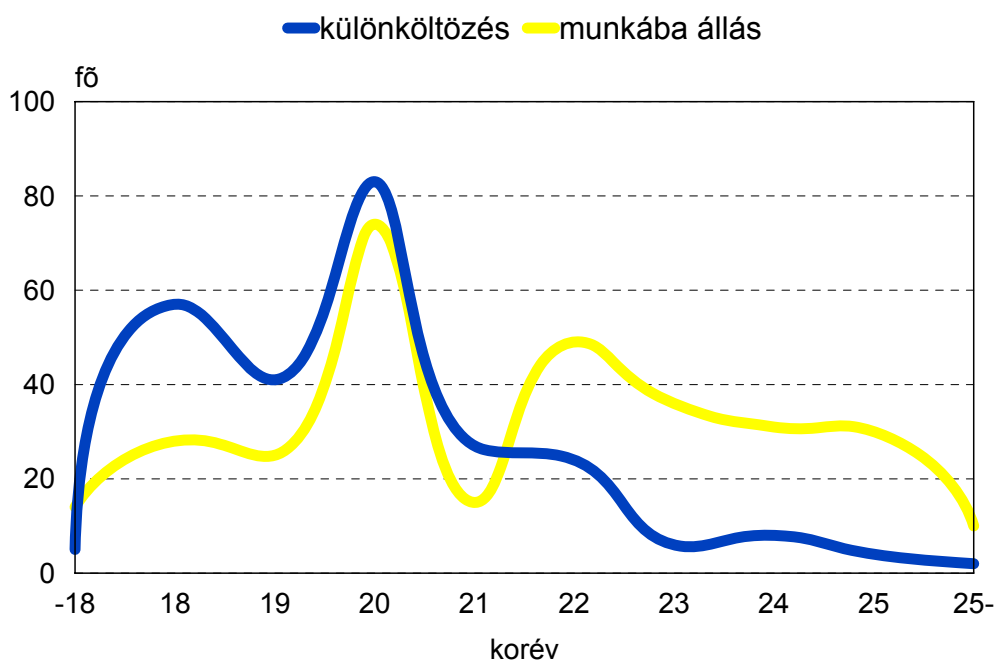
A kérdezettek között hat százalék volt, aki azt mondta, hogy nem akar gyermeket és/vagy nem szándékozik megházasodni, bár a fiatalok egynegyede egyikre sem tudott időpontot mondani.

A különköltözést tekintve 5 százalék maradna a szüleinél, és 42 százalék nem tudott időpontot mondani. A munkába állás kérdésénél a bizonytalanok aránya 34 százalékra csökkent, vagyis ez utóbbi jóval konkrétabb kérdés a fiatalok számára, a különköltözés viszont egy igen homályos, jövőbeli esemény, melyről egyelőre csak keveseknek van konkrét elképzelésük. A válaszolók időgörbéit az alábbi két ábra mutatja.

A házasság és a gyermekvállalás időpontja

A különköltözés és munkába állás időpontja

A négy görbe közül kétségtelenül a házasság a legkönnyebben magyarázható. Itt két csúcsot (20 és 24/25 év) láthatunk, ez javarészt az egyszerű, “kerek” számok iránti vonzódás

eredménye. A legtöbben 20 éves korban kívánnak megházasodni, ami alacsonyabb átlagéletkor, mint más városi ifjúságkutatásban megfigyelt értékek, de miután itt 24/25 éves kornál egy kettős lokális csúcs figyelhető meg, így ez mégiscsak alátámasztja azt az országos tendenciát, mely szerint a házasság időpontja egyre későbbre tolódik, alapvetően két okból: a felsőoktatásban történő egyre nagyobb arányú részvétel és az életkezdés nehézségei miatt.

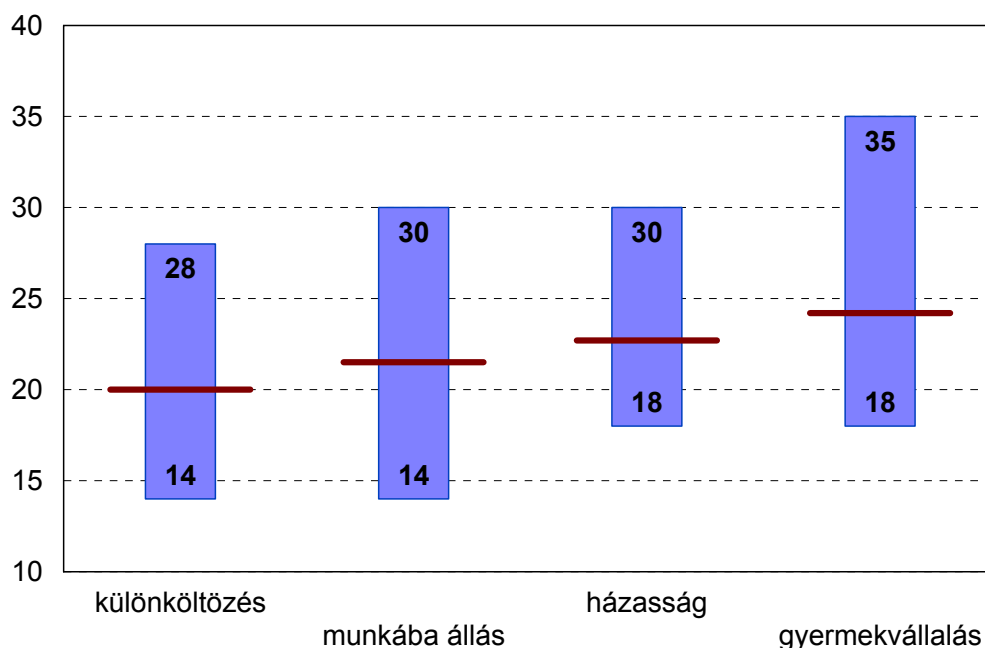
A gyermekvállalás ennél bonyolultabb ügy. 25 éves kor felett már csak kevesen szeretnék az első gyermeküket, és szerencsére 20 éves kor alatt is kevesen vannak. Ez a fiatalok realitásérzékét bizonyítja. 21, majd 27 éves kornál fordul a házasság és a gyermekvállalás gyakorisági görbéje, vagyis a “legtermékenyebb” időszakban a fiatalok túlnyomó többsége a házasság után tervezi a gyermekét, ami ismét a realitásérzékét dicséri. Emellett a gyermekvállalásnál nagyobb a “biológiai kényszer”, bár egyenletesebben oszlik szét, mint a házasság, amely 23-25 évnél összpontosul (ez egyben azt is jelenti, hogy a gyermekvállalásba komolyabban belegondoltak a fiatalok).

A különköltözés és a munkába állás már lényegesen rövidebb időintervallumra van tervezve. 22 éves kora után már csak kevés fiatal szeretne a szüleivel egy háztartásban élni (más kérdés, hogy erre milyen lehetőségek kínálóznak). Nem elhanyagolható a 18 éves kornál jelentkező lokális csúcs, vagyis sokan közvetlenül a középiskola befejezése után önálló egzisztenciát kívánnak alapítani.

A munkába állás ennél jobban kihúzódik, itt a skála 25 éves korig tart. Ennél tisztán látszik, hogy kik akarnak továbbtanulni, ők jelölték a 22/23 éves kort, míg a legtöbben ezt 20 évre teszik, ami azt is mutatja, hogy a középiskola befejezése után egy-két évig még “élni” szeretnének. Az öröndetes, hogy 25 éves kor után már csak kevesen gondolják a munkakezdést.

A különköltözés átlagéletkora 20 év, a munkakezdése 21.5, a házasságé 22.7 és a gyermekvállalásé 24.2 év, és az is fontos, hogy a fiatalok többsége ezt a sorrendet követi, vagyis egzisztenciális háttér nélkül nem akarnak sem a házasságba sem a gyermekvállalásba belevágni. Az egyes időintervallumokat és az átlagokat az alábbi ábra mutatja.

A családdal és egzisztenciával kapcsolatos időintervallumok

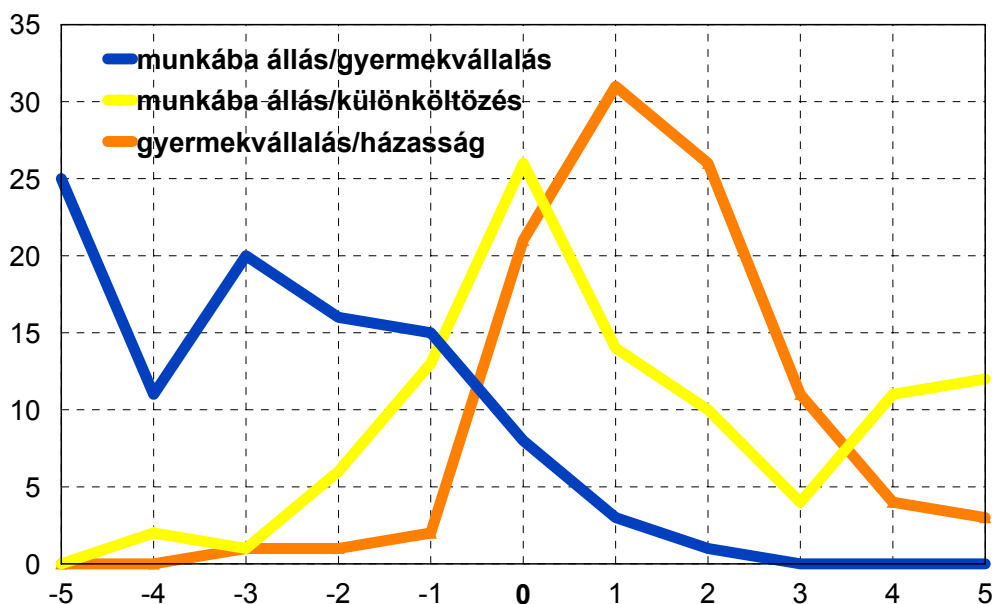

Az egyes események elképzelt időpontja jelentősen eltérő az egyes alcsoportokban, a különböző társadalmi/demográfiai dimenziók mentén. A fiúk idősebb korra tervezik a gyermekvállalást, náluk az elképzelt átlagéletkor erre 24.5, míg a lányoknál 23.9 év. Az általános iskolások mind a négy eseményt átlagosan egy évvel fiatalabb korokra tervezik, mint a középiskolások. A legnagyobb eltéréseket a diákok tanulmányi átlaga és az ezzel összefüggésben lévő apai iskolai végzettség eredményezi. A magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei mind a négy eseményt idősebb korokra tervezik, ebben elsősorban a felsőoktatásban való részvétel, illetve az alaposabb tervezés játszik szerepet. A legjobban ez a munkába állásnál nyilvánul meg, ahol több, mint két és fél év a különbség az érettségivel nem rendelkező és a diplomás apák gyermekeinek szándéka között. A diplomás apák gyermekei az átlagnál két évvel később óhajtanak munkába állni, ami egyértelműen a diploma megszerzésének időszakát takarja. A tanulmányi átlag hasonlóan befolyásolja az elképzeléseket, javarészt az előző okfejtés alapján. Ez azonban a különköltözésben már nem tesz különbséget, bár az eltérések nagyobbak, elsősorban a munkába állásnál (közel három év), illetve a gyermekvállalásnál (két és fél év), mindkét esetben a jobb tanulmányi eredményű fiatalok javára.

A következő ábra rövid magyarázatra szorul. Itt három eseménypár időkülönbségét

mutatjuk be. Az időskála -5 és $+5$ év között van, vagyis ennyi különbséget mutat az eseménypár két eleme között. A negatív tartományba eső értékek azt jelentik, hogy az eseménypár első eleme mennyivel van a második előtt, a pozitív tartomány értékei ennek ellenkezőjét mutatják, míg nulla az érték akkor, ha a két eseményt egyazon időre jelölték a fiatalok. A függőleges tengely a válaszok százalékos megoszlását mutatja.

Az egyes események időkülönbsége

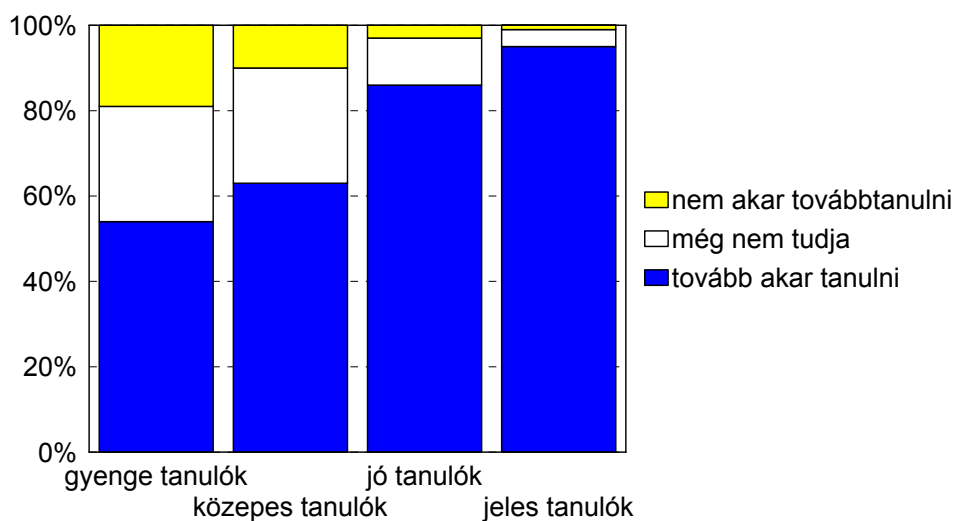
A fenti ábra alapján látszik, hogy a munkába állás/gyermekvállalás párnál a legtöbb érték negatív, ami jót jelent, hiszen így a munkába állást tervezték előbbre, mint a gyermekvállalást. A munkába állás/különköltözés eseménypár a nullánál csúcsosodik, vagyis ez a két esemény a legtöbb fiatal számára egyazon időpontban következik be, bár jól látható, hogy a fiatalok egyötöde a munkába állás előtt 4-5 évvel szeretne különköltözni. A gyermekvállalás/házasság eseménypár értékei a fiatalok egyötödénél a nullánál vannak, többségükönél viszont a gyermekvállalást egy-két évvel megelőzi a házasságkötés, ami szintén pozitív eredménynek tekinthető.

Végül a családi élettel kapcsolatban megkérdeztük, hogy hány évesen volt a fiatalok első szexuális élménye. Ezen a válaszadók csak egyötöde esett már át, ami nem csoda, hiszen a mintában többségben vannak az általános iskolások (a teljes minta kétharmadát teszik ki). Aki már átélte ezt, annál az átlagéletkor 15.2 év volt, ami igen alacsony, sőt a fiúk esetében ez 14.6 év. Többségükönél ez 14 és 16 éves kor közé esett.

Piacgazdasági viszonyok között az élet meghatározó része a kereslet és kínálat fogalma. Társadalomformáló ereje talán legélesebben a munkaerőpiacon nyilvánul meg, ahol az emberi képességek, a munkaerő hasznossága is megmérettetik. A legdinamikusabban fejlődő gazdaságban is számolni kell azzal, hogy lesznek olyan személyek, szerencsétlen esetben egész rétegek, amelyek hosszabb vagy rövidebb időre kiszorulnak a termelésből, munkanélkülivé válnak. A fiataloknak - akik a munkaerő-piaci versenyben hátrányos helyzetben vannak - szembe kell nézni ezzel a veszéllyel.

A munkaerő-piaci pozíció nagymértékben függ az iskolai végzettségtől. A kazincbarcikai fiatalok 78 százaléka egyértelműen folytatni kívánja tanulmányait, többségük jelenlegi iskolájuk elvégzése után, 17 százalékuk bizonytalan, még nem döntött, s csupán minden huszadik megkérdezett tekinti jelenlegi iskoláját az intézményes tanulás utolsó állomásának.

Továbbtanulási szándék és a tanulmányi eredmény

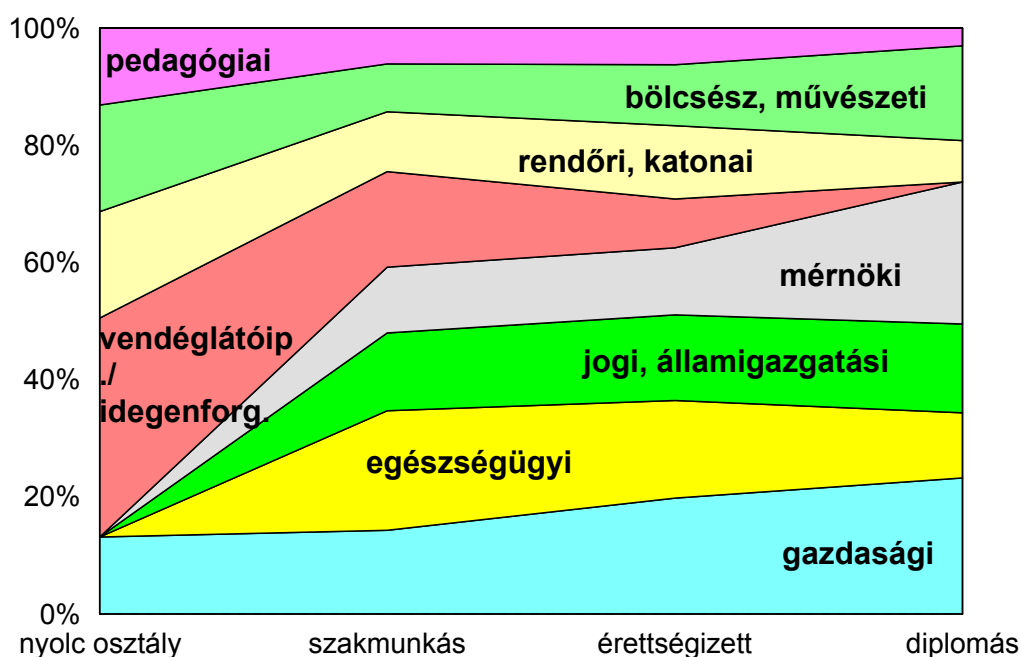
Jól megfigyelhető, hogy a lányok magasabb arányban akarnak továbbtanulni (+11 százalék) mint a valamivel gyengébb tanulmányi eredményt elérő fiúk. A még le nem zárt intergenerációs mobilitási folyamatról ad hírt, hogy a nyolc elemivel rendelkező szülők gyermekeinek 77, a szakmunkás szülők gyermekeinek 70, az érettségizett szülők gyermekeinek 81, a diplomásokénak pedig 87 százaléka tűzte ki célul a felsőfokú továbbtanulást.

Az iskolai tanulmányok állami oktatási rendszeren belül való folytatásának legmeghatározóbb eleme a diák jelenlegi tanulmányi eredménye. A jó tanulók számára

evidencia, hogy folytatni kell a tanulmányokat.

Ha a továbbtanulás szempontjából megcélzott intézményeket nézzük (a diákok felének határozott elképzelése van) a legnépszerűbb szakirány gazdasági és az egészségügyi képzés, a tanulók 17-16 százaléka ezt jelölte meg. Közepesen népszerűek a jogi/ államigazgatási, vendéglátóipari/idegenforgalmi, mérnöki, és rendőrtiszt/katonai főiskolák, egyetemek. A szociális, a művészeti, a bölcsész, a hittudományi és az agrár képzést nyújtó felsőoktatási intézmények kifejezetten népszerűtlenek. Érdekes azt is megvizsgálni, hogy a szülő iskolai végzettségének függvényében hogyan változik az elképzelt karrier iránya. Az alábbi diagramon jól látható, hogy a diplomás szülők gyerekei inkább a gazdasági, jogi és mérnöki irányt választják, a közepesen kvalifikált családok gyermekei körében az egészségügyi, valamint a rendőr és katonatiszti pálya népszerűbb az átlagnál, míg a teljesen képzetlen szülői háttérrel rendelkezők a pedagógiai, és különösen a vendéglátóipari/idegenforgalmi szakma felé orientálódnak inkább.

Továbbtanulási irányok a szülő képzettségének dimenziójában

Mindezekkel együtt a fiatalok mérsékelt optimisták a tekintetben, hogy megtalálják-e a számukra ideális munkahelyet. Ennek értéke a százfokú skálán 69 pont. Ebben természetesen a jobb tanulók biztosabbak, a jeles átlaggal rendelkezőknél ez az érték 73 pont, de a gyengéknél is 62 pont, ami még mindig optimizmust sugall. Hasonlóan optimistábbak a

magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei (78), a fiúk (71), és az általános iskolások (71). A fiatalok, mire eljutnak a középiskolába, pesszimistábbakká (realistábbakká) válnak.

A diákok számára a munkanélküliség - igaz egyelőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 23 százalékának családjában egy, míg 6 százalék családjában egynél több munkanélküli van. A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható.

Végül arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok mennyi pénzből gazdálkodnak havonta. Ennek átlagértéke 4590 forint. Kb. háromszáz forinttal több pénz áll a középiskolások rendelkezésére, mint az általános iskolásoknak, mintegy 150 forint az eltérés az apa iskolai végzettsége szerint a magasabb végzettségű apák gyermekei javára (ez elsősorban abból adódik, hogy a magasabb végzettség magasabb átlagjövedelmet tesz lehetővé, és a családi forrásokból több jut a gyerekeknek is), de a legnagyobb különbség itt a nemek szerint van, a fiúk havi "ellátmánya" átlag 1000 forinttal magasabb, mint a lányoké.

5. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

Az emberi viselkedés egyik legfontosabb mozgatórugója az egyén értékrendje, mely egyúttal abban is segít, hogy szemléletünk, világképünk koherens egészset alkosson, rendszerre szerveződjön. Ahhoz, hogy a fiatalok cselekedeteit megértsük, esetleges jövőbeni reakciójukat prognosztizálhassuk szükséges, hogy képet kapjunk értékrendjükről. Arra kértük a tanulókat, hogy értékeljenek különböző kijelentéseket a szerint, hogy melyikkel milyen mértékben értenek egyet.

Mennyire értesz egyet az alábbi kijelentésekkel?

	Egyetértés mértéke (százfokú skálán)
<i>Saját sorsunkért önmagunk vagyunk felelősek.</i>	85
<i>A mai világban nem lehetünk válogatósak, minden lehetőséget meg kell ragadni.</i>	76
<i>Az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal érvé be, ami van.</i>	67
<i>Az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek.</i>	63
<i>A házasságon kívüli szexuális élet helytelen.</i>	59
<i>Helyes, hogy vannak nudista strandok.</i>	58
<i>A korábbi nemzedékek szokásait felül kell vizsgálni.</i>	58
<i>Hit nélkül nincs értelme az életnek.</i>	57
<i>Helyes, ha dohányzó helyet jelölnek ki az iskolában a diákoknak.</i>	54
<i>A homoszexualitás erkölcstelen.</i>	50
<i>Az álmok tartják fenn a világot.</i>	42
<i>Az életnek nincs semmilyen célja.</i>	21

A fenti állítások közül komoly ellenérzés csak az utolsóval szemben volt, míg jelentős egyetértés az első négy esetén mutatkozott. A két legmagasabb egyetértési pontszámot kapott állítás a piacgazdaság mottója is lehetne.

A felkínált 12 kijelentést faktoranalízissel, a válaszok hasonlósága alapján három nagy csoportba osztottuk. Az első csoportba az ideák tartoznak.

	Egyetértés mértéke (százfokú skálán)
<i>A mai világban nem lehetünk válogatósak, minden lehetőséget meg kell ragadni.</i>	76
<i>Az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal érvé be, ami van.</i>	67
<i>Az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek.</i>	63
<i>Az álmok tartják fenn a világot.</i>	42
<i>Az életnek nincs semmilyen célja.</i>	21

A kazincbarcikai diákok jól érzik, hogy a piacgazdaság körülményei között nem lehetnek válogatósak, ezzel összecseng, hogy meg kell tanulni beérni azzal, ami van és az is, hogy az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek. Ezek az állítások, és annak elvetése, hogy az álmok tartják fenn a világot, nemcsak egy kemény realizmus, hanem helyenként már a nihil kifejeződései. A képet azonban árnyalja, hogy a fiatalok többsége egyáltalán nem hiszi, hogy az életnek nincs semmi célja.

Ebben a faktorban az állításokat a fiúk és a gyengébb tanulók (mindkét csoport a harmadikat és a negyediket kivéve) jobban elfogadták. Az élet célját pesszimistábban látták a középiskolások, bár a küzdőszellemüket mutatta, hogy ők kevésbé vallották, hogy be kell érni azzal, ami van. Ez utóbbi állítás viszont nagyobb egyetértésre talált azoknál, akik családjában van munkanélküli, ami a szomorú valósághoz való idomulást is jelzi. Az első három állítást (ahol a minta egészében inkább egyetértés mutatkozott) a magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei kevésbé fogadták el, nekik érezhetően több lehetőségük lesz válogatni, kevésbé hajlamosak beérni azzal, ami van, és ami a legérdekesebb, tudatában is vannak ennek.

A második csoportba került állítások etikai vonatkozásúak, különböző normákra utalnak.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
A házasságon kívüli szexuális élet helytelen.	59
Hit nélkül nincs értelme az életnek.	57
Helyes, ha dohányzó helyet jelölnek ki az iskolában a diákoknak.	54
A homoszexualitás erkölcstelen.	50

A bizonytalan megítélést jelzik az 50 és 60 pont közötti indexpontszámok. A homoszexualitás megítélésén kívül inkább egyetértenek az állításokkal, mint ellenzik őket. Az első két állítás egy töről fakad, a megítélésük is hasonló. Ezzel viszont némiképp ellentétes a dohányzással kapcsolatos kijelentés támogatása, bár ezzel elsősorban a középiskolások értettek egyet.

A homoszexualitás és a házasságon kívüli szexuális élet helytelenítése a fiatalabbakra jellemző, a középiskolások toleránsabbak mindkét tekintetben. A homoszexualitással szemben a fiúk kevésbé elnézőek, talán azért, mert ez elsősorban a saját nemükre vonatkozik, és sokakban a férfi szerep csődjére vonatkozó sztereotípiák élnek. Ugyanakkor a magasabb

végzettségű apák gyermekei kevésbé ítélik meg ezt szigorúan. Az első két item kisebb egyetértésre talált a jobb tanulók körében, érdekesség viszont, hogy a magasabb végzettségű apák gyermekei a hitre vonatkozó állítással az átlagnál nagyobb arányban értettek egyet, talán a hit kérdését ők árnyaltabban értelmezik.

A harmadik csoportot nem könnyű jellemezni, talán a karrier/újítás címszó fedí le az ide került három kijelentést.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
Saját sorsunkért önmagunk vagyunk felelősek.	85
Helyes, hogy vannak nudista strandok.	58
A korábbi nemzedékek szokásait felül kell vizsgálni.	58

Az összes állítás közül a legnagyobb egyetértés a “saját sorsunkért önmagunk vagyunk felelősek” kijelentést jellemezte. Ez kristálytisztán mutatja az érvényesülés legfőbb lehetőségét és gátját is egyben, a saját személyiséget. A másik két item esetén inkább bizonytalanságról beszélhetünk, de a többség inkább egyetértett velük, különösen a magasabb végzettségű apák gyermekei.

A generációs ellentét jobban kiütközött a középiskolásoknál és a gyengébb tanulóknál, ők radikálisabbak e tekintetben. A legnagyobb csoportok közti különbséget viszont a nudista strandokkal kapcsolatban mértük, ez a fiúk részéről egyértelmű helyesléssel (77 pont), míg a lányok részéről egyértelmű rosszallással (37 pont) járt. A nagyon magas, negyven pontos (!) különbség jól visszavezethető a nemi érés eltérő jellegére.

Mint láttuk, az érvényesülés legfontosabb összetevőjének a fiatalok a saját személyiségüket jelölték meg, így nem közömbös, hogy miként vélekedtek 17, saját személyiségre vonatkozó állításról.

A következő állításokat igaznak érzed magara nézve?

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
<i>A problémáimmal van kihez fordulnom.</i>	80
<i>Boldog vagyok</i>	71
<i>Mindig azt akarom csinálni, amihez éppen kedvem van.</i>	70
<i>Sikeres életet élek.</i>	58
<i>A döntéseimet teljesen önállóan hozom.</i>	58
<i>Amit én csinálok, az sok embernek hasznos.</i>	52
<i>Gyakran idegeskedem.</i>	52
<i>Vezető szerepre törekszem.</i>	48
<i>Hamar kijövök a sodromból.</i>	45
<i>Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.</i>	40
<i>Gátlásos vagyok.</i>	40
<i>Sokszor magányosnak érzem magam.</i>	38
<i>Gyakran fog el félelemérzés.</i>	28
<i>A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.</i>	23
<i>Általában rosszul alszom.</i>	21
<i>Kerülöm a társaságot.</i>	12

A három legmagasabb egyetértéssel fogadott állítás mindegyike pozitív jellemzőt takar, és fontos, hogy negatív állítás pusztán egy került az ötven pontos határ fölé. A faktoranalízis segítségével itt is csoportokba soroltuk az állításokat.

Az első faktor állításai a szorongás mutatói, illetve az ebből fakadó potenciális agresszióé. Ebben a faktorban szerepelt a “boldog vagyok” állítás is, jelentős negatív előjellel, ami azt mutatja, hogy az alábbi jellemzők és a boldogság önmagára való vonatkoztatása, megítélése teljes ellentétben áll egymással.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
<i>Gyakran idegeskedem.</i>	52
<i>Hamar kijövök a sodromból.</i>	45
<i>Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.</i>	40
<i>Sokszor magányosnak érzem magam.</i>	38
<i>Gyakran fog el félelemérzés.</i>	28
<i>Általában rosszul alszom.</i>	21

Itt a meghatározó állítás az utolsó három, ezek értékei vannak a bizonytalansági intervallumon (40-60 pont) kívül. Pozitív eredmény, hogy ezek a negatív jelenségek kevésbé jellemzőek a fiatalokra, az idegeskedést leszámítva, igaz az is csak hajszállal került az ötven pontos határ fölé.

A félelemérzés, az idegeskedés és a feleslegesség érzése jellemzőbb a lányokra. A középiskolások nagyobb arányban vélték jellemzőnek magukra nézve az idegeskedést, ez érthető is. A magányosság, az idegeskedés és a feleslegesség érzése kevésbé jellemző a jobb tanulókra, ők pszichikailag is jobb kondícióban vannak. Ugyanez igaz, csak még jobban kiterjesztve a magasabb végzettségű apák gyermekeire, ők a “hamar kijövök a sodromból” állítást kivéve (amelynek megítélése csoporthoz való tartozástól, demográfiai jellemzőktől függetlenül egységes volt) mindegyiket kevésbé tartották magukra jellemzőnek. Ennél megdöbbentőbb viszont az, hogy azok a fiatalok, ahol van a családban munkanélküli, jellemzőbbnek érezték magukra a magányosságot, a feleslegességet, gyakrabban van félelemérzetük és alszanak rosszul. A félelemérzést leszámítva ez mind az átlagnál jellemzőbb a csonka családokban élő fiatalokra, ami azért figyelemreméltó, mivel a munkanélküli családtag és a csonka család közötti korrelációs együttható igen alacsony, vagyis a kettőnek igen kevés köze van egymáshoz.

A második csoportba a pozitív életélményhez kapcsolódó állítások kerültek és az ezekhez köthető vezetői szerepre való törekvés.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
A problémáimmal van kihez fordulnom.	80
Boldog vagyok	71
Sikeres életet élek.	58
Amit én csinálok, az sok embernek hasznos.	52
Vezető szerepre törekszem.	48

A fiatalok többsége úgy érzi, hogy boldog és sikeres életet él, a problémáival van kihez fordulni, vagyis mentálhigiénés gondok által csak kevésbé érintett. A bizonytalansági intervallumból igazából csak az első két állítás megítélése került ki, de ezek pontszáma magasnak tekinthető.

A sikeres életet és a vezető szerepre való törekvést inkább a fiúk (utóbbi érthetően), a jobb tanulmányi eredménnyel rendelkezők és az iskolázottabb apák gyermekei tartották magukra jellemzőbbnek. Fontos, hogy a problémák másokkal való megosztását a fiatalok egyöntetűen ítélték meg, egyik alcsoport sem tért el szignifikánsan az átlagtól. A boldogságérzet – szintén érthetően – kevésbé jellemző a csonka családokban élőkre. A sikeres életet szintén kevésbé érezték magukra nézve jellemzőnek a középiskolások, ami a terhek és a felelősség növekedésének következménye lehet.

A harmadik csoportba kerültek az elidegenedettség jellemzői. A félelemérzés az egyetlen item, amely erősen jelen van két csoportban is, meghatározza azok összetételét. Ez nem meglepő, hiszen az első csoport ("szorongás") megítélése sokban hasonlít a harmadikhoz, a két problémakör azonos töről fakad.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
Gátlásos vagyok.	40
Gyakran fog el félelemérzés.	28
A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.	23
Kerülöm a társaságot.	12

Az első csoporthoz hasonlóan itt is olyan itemek szerepelnek, melyeket a fiatalok kevésbé tartottak magukra jellemzőnek. Leginkább a gátlásosság emelhető ki, bár ez is inkább bizonytalan megítélést eredményezett, nem pedig egyetértést. Ez utóbbi (a félelemérzéshez hasonlóan) inkább a lányokra és az alacsonyabb iskolázottságú apák gyermekeire jellemző. A vallás kevésbé meghatározó szerepet tölt be a fiatalok életében, a kontrollváltozók közt feltett kérdés alapján tudjuk, hogy mindössze 16 százalékuk jár templomba (ők is inkább csak alkalmanként), 32 százalék csak ünnepek vagy családi események alkalmával és a fiatalok több, mint fele egyáltalán nem jár templomba vagy más vallási összejövetelre. Az is fontos mutató, hogy a társaság kerülésénél szintén nem volt olyan alcsoport, amelyre ez az átlagnál jellemzőbb lett volna, a fiatalok ezt egységesen ítélték meg.

Végül a negyedik faktorban az individualizmus jellemzői találhatók, az arra utaló két állítás.

	<i>Egyetértés mértéke (százfokú skálán)</i>
Mindig azt akarom csinálni, amihez éppen kedvem van.	70
A döntéseimet teljesen önállóan hozom.	58

A két állítás közül a kötetlenségre utalóval kapcsolatban mutatkozott nagyobb egyetértés. Ennek eredményét némiképp tompítja a másik állítás megítélésében megfogalmazott bizonytalanság, melyek így együtt azt mutatják, hogy ugyan a fiatalok mindig azt szeretnék csinálni, amihez kedvük van, de ez nem mindig sikerül. Ez utóbbi állítást a fiúk tartották jellemzőbbnek magukra nézve, ők eredményesebben érvényesíthetik akaratukat e téren.

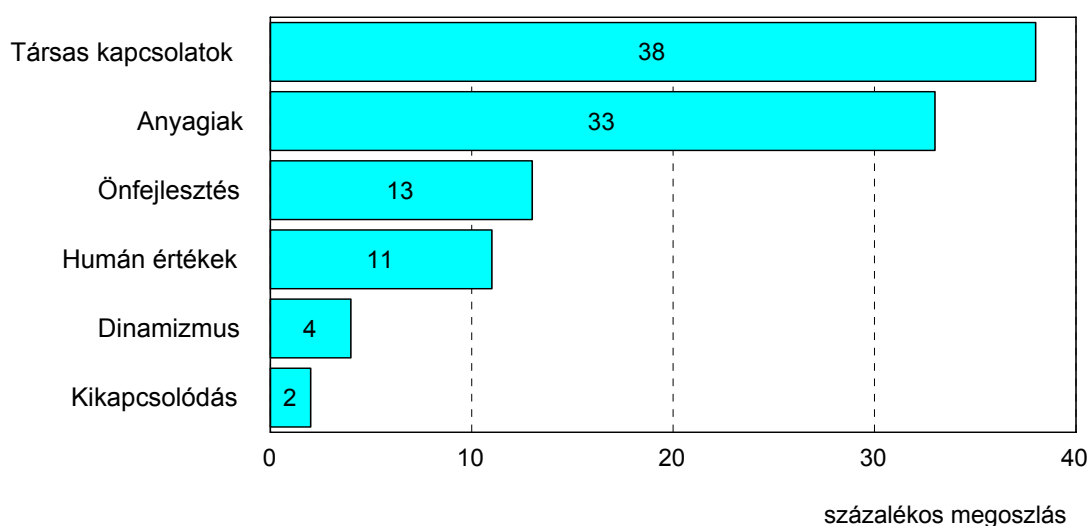
A kutatás során kíváncsiak voltunk arra is, hogy mit gondolnak a fiatalok a sikeres élet

jellemző értékeiről. Az empirikus adatokat e témában nyitott kérdés segítségével gyűjtöttük. A kapott válaszok csoportjait fokozatosan, egyre szélesebb fogalom alá rendelve kategorizáltuk.

A sikeres élet jellemző értékei (a fő kategóriák és összetevőik)

1. Társas értékek	barátok, partner, család jó viszony az emberekkel
2. Anyagi, egzisztenciális értékek	munka, lakás, tárgyak birtoklása, pénz, anyagi háttér
3. Dinamizmus, aktivitás értékei	kARRIER, szakmai megbecsülés, célok, kreativitás, jövő, vállalkozás, szerencse
4. Belső, humán értékek	lelki egészség, hit, megbízhatóság, becsület, szociális érzékenység
5. Önfelnevelés értékei	önbizalom, művelődés, tudás, képzettség, tanulás
6. Kikapcsolódás értékei	örömök, szórakozás

A sikeres élet jellemző értékei

A diagramból jól látszik, hogy a sikeres élet két legjellemzőbb értéke a társas kapcsolatok és az anyagiak, az egzisztenciális biztonság (a fiatalok 33-38 százaléka ilyen válaszokat adott kérdésünkre). Ezt követi az önfelnevelés és humán értékek. Az aktív, vállalkozó, célokkal teli életet, vagyis a dinamizmust a sikeres élet legjellemzőbb értékeként

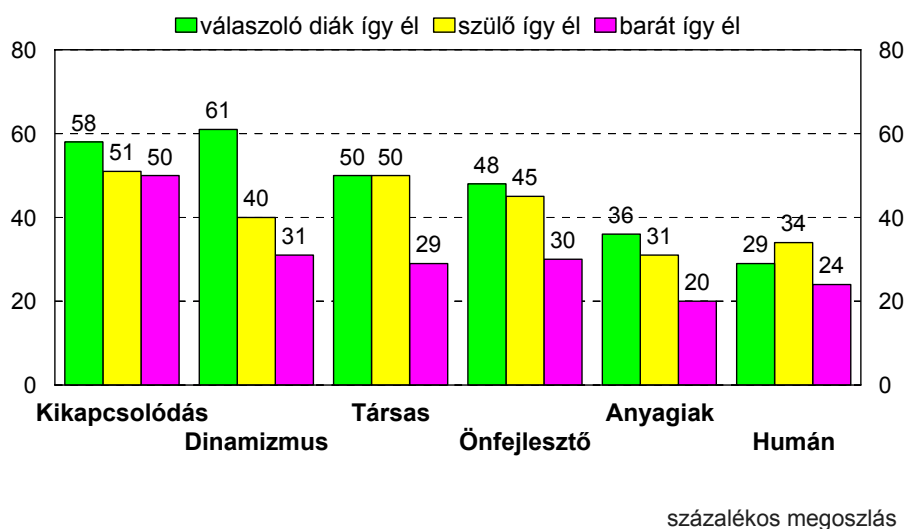
csak minden huszadik válaszoló említette.

Ha az egyes értékeket külön vizsgáljuk, megállapítható, hogy számos demográfiai jellemzővel kapcsolatban állnak. Az anyagi értékek szignifikánsabban fontosabbak a szakközépiskolás tanulóknak, az alacsonyan kvalifikált családból származóknak, a fiúknak és az idősebbeknek. Míg a lányok 28 százaléka említette az anyagiakat, addig a fiúk közel fele vélte a sikeres élet legfontosabb jellemzőjének.

Az önfejlesztő értékek szignifikánsan fontosabbak a lányoknak, az idősebbeknek és a kollégiumban lakó tanulóknak. A dinamizmus a lányok és a középiskolások, a társas értékek pedig diplomás szülővel rendelkező tanulók preferenciájában van az átlagnál hangsúlyosabban jelen, mint a sikeres élet jellemzője.

Miután megtudtuk, hogy mik a sikeres élet jellemző értékei, megkérdeztük a tanulókat arról is, hogy ők, a szüleik illetve barátiai a így élnek-e. A legtöbb igen választ azoktól kaptunk, akik a kikapcsolódást, a társas értéket vagy a dinamizmust vallották a sikeres élet jellemzőjének, ezek a legkönnyebben élhető értékek számunkra.

Ki él a tanulók által vallott értékek szerinti sikeres életet?

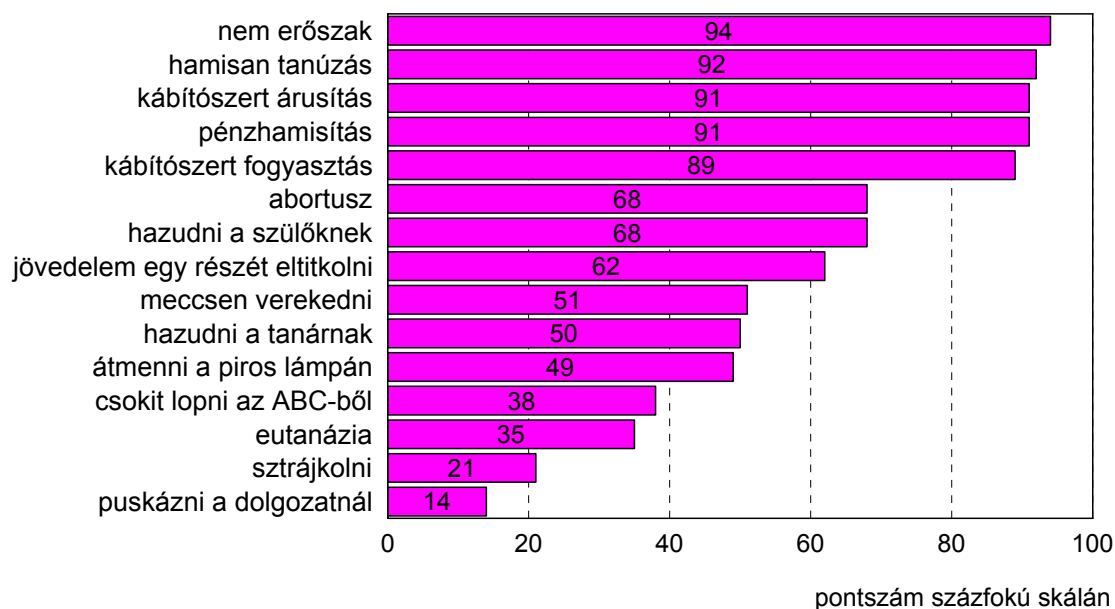

Szüleikre a dinamizmus és az önfejlesztés értékei már inkább nem jellemzőek. A legnehezebben megélhető értékek a válaszoló diákok, szüleik és barátaik számára egyértelműen az anyagiakhoz, egzisztenciához és a humánhoz kötődő életvezérlő elvek. Ez utóbbi a kilencvenes évek kényszerű kompromisszumairól ad hírt, melyeket az embereknek önmagukkal kell kötniük.

Az empirikus adatfelvétel során olyan adatokat is gyűjtöttünk, amely alapján képet

kaptunk a különböző destruktív cselekedetek megítéléséről. Arra kértük a tanulókat, hogy az általunk felsorolt cselekményeket értékeljék aszerint, hogy mennyire érzik súlyosnak.

Mennyire súlyosak az alábbi cselekedetek?

A legsúlyosabb bűncselekménynek a nemi erőszak, a hamis tanúzás, a kábítószer árusítása és a pénzhamisítás minősül, százfokú skálán 90 pont felett van a súlyosságuk. Szintén magas a kábítószer fogyasztás indexe. Közepesen súlyosnak ítélik a tanulók az abortuszt valamint a szülőknek való hazudást. Bizonytalan a megítélése a jövedelem adóhatóság elől való eltitkolásának, a verekedésnek és hazudni a tanárnak. Inkább nem súlyos a közlekedési kihágás, a csoki lopás valamint az eutanázia. Egyáltalán nem súlyos cselekedetnek a csekély társadalmi veszélyességű sztrájkot és a dolgozatnál való puszkázást minősítették a diákok.

Szignifikáns eltérés, hogy lányok a legtöbb cselekedetet átlagosan 5-7 ponttal súlyosabbnak ítélték, mint a fiúk. Különösen nagy az eltérés a nemi erőszakot illetően, míg a lányok 98 pontra értékelték, addig a fiúk csak 88 pontra, de markáns eltérés tapasztalható az adócsalás, a kábítószer fogyasztás, a hamis tanúzás és a verekedés megítélésében is. Az is megfigyelhető, hogy az idősebb diákok a legtöbb item esetében valamivel enyhébben ítélték. A szülő iskolai végzettségének emelkedésével is csökken a szigor, a képzetlenebb szülők gyermekei a közlekedési kihágásra, a hazugságra, az abortuszra, az eutanáziára, az adócsalásra, a verekedésre több pontot adtak.

Az egyes iskolatípusok között is vannak eltérések. A nyolcadikos diákok az abortuszt, az adócsalást és a hazugságot ítélik súlyosabbnak az átlagnál. A szakközepes diákok a legtöbb itemet hasonlóan ítélték meg mint az általános iskolai válaszadóink, ellenben a gimnazisták véleménye markánsan eltérő. A gimnáziumi képzésben résztvevő fiatalok enyhébbnek ítélték a csoki lopást, a puskázást, a piros lámpán való átmenetelt, az eutanáziát, az adócsalást, a pénzhamisítást és a hamis tanúzást is.

Ha a felsorolt 15 itemet faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a cselekedetek három halmazba rendeződnek a diákok gondolkodásában.

1. faktor: „csekély társadalmi veszélyű”	faktor súly
puskázni a dolgozat írásánál	0.74
hazudni a tanárnak	0.69
csokit lopni az ABC-ből	0.67
átmenni a piros lámpán	0.45
hazudni a szülőnek	0.45
foci meccsen verekedni a másik csapat szurkolóival	0.37
2. faktor: „társadalmilag veszélyes”	faktor súly
kábítószer árusítani	0.77
kábítószer fogyasztani	0.71
pénzt hamisítani	0.70
nem erőszakot elkövetni	0.69
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	0.65
3. faktor: „vitatott cselekedetek”	faktor súly
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	0.77
a jövedelem egy részét eltitkolni az adóhatóság elől	0.59
magzatot elvetetni	0.51
Sztrájkolni	0.43
hazudni a szülőnek	0.40

Az első csoport a csekély társadalmi veszélyességű cselekedeteket tartalmazza. Ide tartozik a puskázás, a verekedés, a hazugság, kis értéke miatt a csoki lopása, a közlekedési kihágás. A társadalmilag veszélyes cselekedet faktorba sorolódik a kábítószer árusítása és fogyasztása, a hamis tanúzás, a nemi erőszak és pénzhamisítás. Jól elkülönült halmazba rendeződnek a jogilag vagy erkölcsileg vitatott cselekedetek. Így itt található meg az eutanázia, az abortusz, a sztrájk és a nálunk már-már nemzeti sportként zajló adóeltitkolás.

Egy másik matematikai-statisztikai eljárás segítségével azt térképeztük fel, hogy a válaszok alapján milyen csoportokba rendeződnek a tanulók. A klaszteranalízis során azokat a tanulókat, akik hasonlóan vélekednek az egyes cselekedetokről külön csoportokba, ún. klaszterekbe soroltuk. A vizsgált mintában három jól elkülöníthető csoportot határozhatunk

meg, mely csoportok egyben társadalmi intézményekhez való viszonyokat is jelölnek.

Az egyik klaszterbe azok a tanulók tartoznak, akik valamennyi általunk felsorolt cselekedetet súlyosnak ítélték. Ők tipikusan konform módon viszonyulnak a társadalmi szabályokhoz, azok megsértését szigorúan büntetnék. Ide tartozik a tanulók 34 százaléka.

A második csoport az újítóké, akik a megváltozott erkölcsi világtrendhez kötődő értékek mentén szervezik az életüket. A szabályok megsértését a realitások alapján szankcionálnak, ennek megfelelően liberálisabb beállítottságúak. A felsorolt cselekedetek felét enyhének vagy egyáltalán nem súlyosnak vélik. Az újítók-realisták csoportjába tartozik a diákok 44 százaléka.

A harmadik klaszter tagjai csupán három cselekedet (hamis tanulás, nemi erőszak, kábítószer árusítás) tartanak súlyosnak a felsoroltak közül, a legtöbb itemre adott érték nem haladja meg az 50 pontot sem. A társadalmi szabályokkal szemben lázadóbbak, ennek megfelelően a szabálysértőkkel szemben elnézőek. A tanulók 22 százaléka ilyen.

Érdeemes közelebbről is megvizsgálni az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai összetételét. A lázadók magasabb arányban vannak a fiúk, a közepesen kvalifikált családok gyermekei körében, valamint a gimnazisták között. A konformok ezzel szemben az alacsonyan képzett családok gyermekei, a lányok és a gyenge tanulók valamint a kollégiumban lakó tanulók között találhatók. Az újítók között átlag feletti arányban vannak szakközépiskolások, magasan kvalifikált családok gyermekei és jeles tanulók.

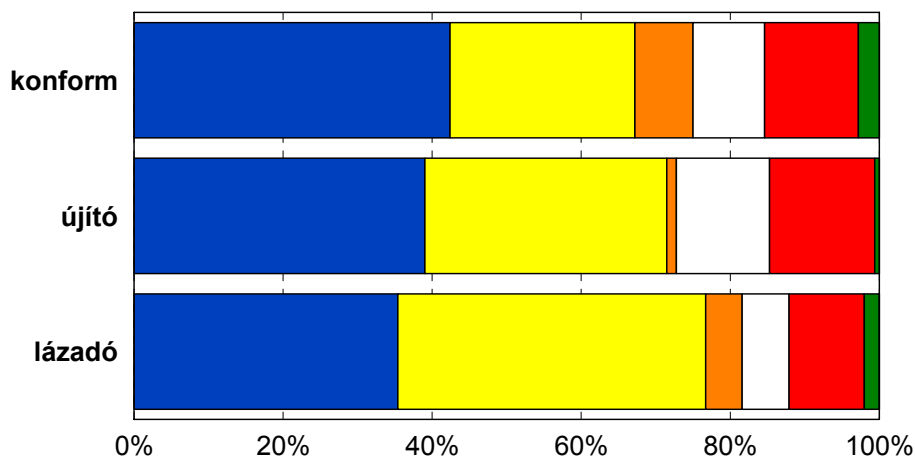
Ezek a magatartásformák utolérhetők az életvezetési jellemzőkben is, az újítók és lázadók körében intenzívebb egészségkárosítási tevékenységet mértünk. A sikeres élet jellemző értékeiről is eltérően vélekednek a különböző felfogású tanulók. A konformok számára átlag felett fontosak a társas értékek (barátok, család, partner), az újítók a humán értékek és az önfelnevelést vélik átlag felett fontosnak, a lázadók pedig az anyagiakat, az egzisztenciális értékeket.

Az egyes cselekedetek súlyosságának megítélése az egyes klaszterekben
(*átlagpontszám százfokú skálán*)

	1. klaszter (pontszám)	2. klaszter (pontszám)	3. klaszter (pontszám)
kábítószer árusítani	82	94	94
csokit lopni az ABC-ből	22	40	43
puskázni a dolgozat írásánál	2	15	18
átmenni a piros lámpán	22	60	50
hazudni a tanárnak	18	55	58
magzatot elvetetni	38	80	75
sztrájkolni	8	27	23
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	21	78	11
jövedelmet eltitkolni az adóhatóság előtt	28	83	58
kábítószer fogyasztani	72	92	94
meccsen verekedni szurkolókkal	25	57	58
hazudni a szülőknek	44	80	74
pénzt hamisítani	67	98	95
nemi erőszakot elkövetni	81	85	99
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	76	98	97
társadalmi szabályokhoz való viszony	lázadó	konform	újító
szankciókhoz való viszony	elnéző	szigorú	realista
a tanulók klaszteren belüli aránya	22 %	34 %	44 %

A sikeres élet jellemzői a tanulók társadalmi normákhoz való viszonya alapján

■ társas ■ anyagi ■ dinamizmus □ humán ■ önfejlesztő ■ kikapcsolódás

A fiatalok értékrendjét úgy is meg lehet közelíteni, ha az egyes érdekekhez való

viszonyukat feltárjuk. A kérdőívben egy hosszú - 19 itemből álló - táblázatban a különböző típusú érdekekre vonatkozó állításokat írtunk le, melyeket a válaszadónak 7 fokozatú skálán kellett elhelyeznie aszerint, hogy mennyire érzi fontosnak őket. A kapott válaszokat százfokú skálára számoltuk át.

A táblázat adataiból jól látszik, hogy a válaszolók a legtöbb itemet igen fontosnak ítélték. Feltűnően sok kijelentést értékelték 75 pont fölé, s az is megállapítható, hogy az érdekek minden fő típusából találunk magas átlagpontoszámút. Külön figyelmet érdemel, hogy az ötven pontos határon csupán egy item található, a politikai önkifejezésre vonatkozó. Ez a politikai közöny általános jelenség a fiatalok körében.

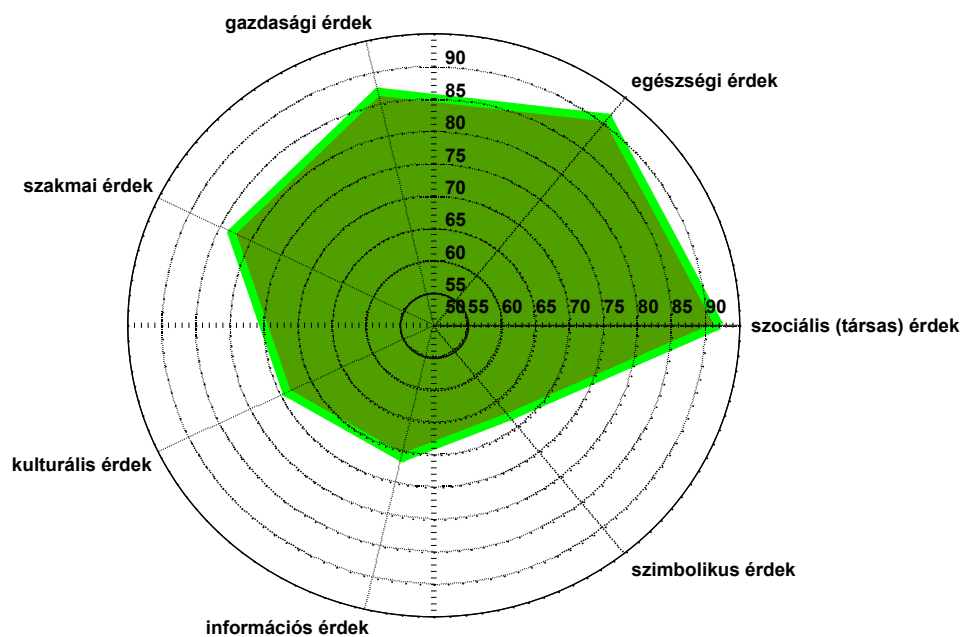
Kérem rangsorolja az alább felsoroltakat fontosság szerint...
(pontszám százfokú skálán)

	<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>	<i>eltérés</i>
olyan szakmában dolgozhassak, amely valóban érdekel	93	96	+3
keresetem, jövedelmem alakulása	93	94	+1
egészségi állapotom	93	95	+2
legyen biztos állásom	93	96	+3
családi kapcsolataim	92	96	+4
iskolaválasztás, továbbtanulás, képzés	89	92	+3
baráti kapcsolataim alakulása	88	92	+4
lelki kiegyensúlyozottságom	84	91	+5
a természeti környezet állapota	84	82	-2
elég szabadidővel rendelkezek	83	80	-3
ne alkalmazzanak velem szemben hátrányos megkülönböztetést	82	89	+7
hivatalos ügyeimmel kapcsolatos információszerzés	78	72	-6
a fogyasztói árak alakulása	73	70	-3
információszerzés helyi eseményekről	73	66	-7
megfelelő tájékoztatás az országos eseményekről	72	64	-8
hitem, világnézetem szerint élhessek	69	74	+5
beleszólás az oktatás/munkahelyi szervezet rendszerébe	60	62	+2
legyen elég szórakozóhely a közelemben	58	58	0
kifejezésre juttathassam politikai álláspontomat	52	40	-12

Részletesebb elemzés során kiderült, hogy a válaszoló neme csak kis mértékben van befolyással a kapott válaszokra. A lányoknak 5-7 ponttal fontosabb a lelki kiegyensúlyozottság, a hátrányos megkülönböztetés tilalma és a világnézeti szabadság. A fiúk

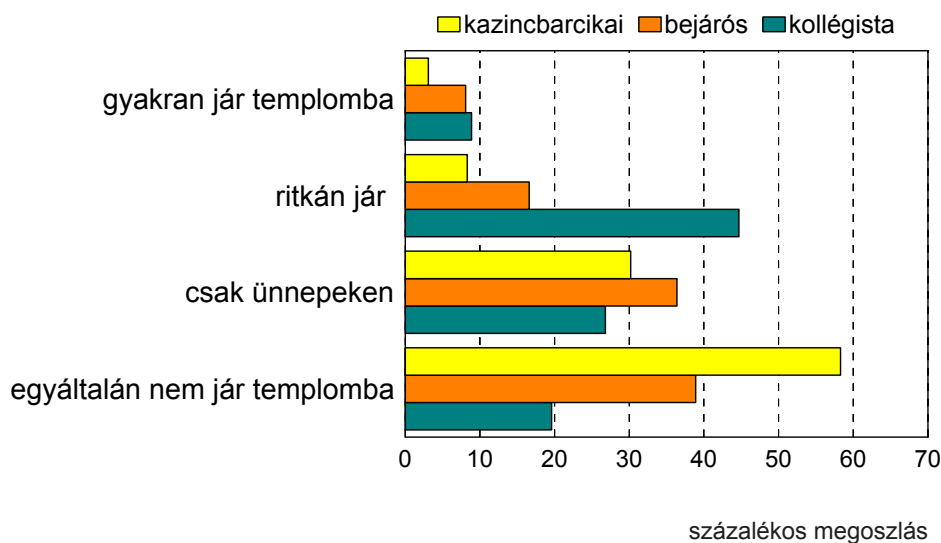
ellenben a hivatalos ügyek intézéséhez és a helyi eseményekről szóló információra érzékenyebbek, valamint a politikai önkifejezés fontosabb. Ha az egyes kérdéseket a szülő iskolai végzettségének dimenziójában vizsgáljuk, nem okoz meglepetést, hogy a képzetlenebb családok gyermekeinek az átlagnál kevésbé fontos, hogy információt szerezzenek a helyi eseményekről, hogy beleszólhassanak az oktatás szervezeti rendjébe, valamint, hogy ne alkalmazzanak velük szemben hátrányos megkülönböztetést.

Mivel a 19 item túl sok ahhoz, hogy alaposan átlássuk, a beérkezett válaszok alapján az eredeti kérdésekből 7 összetett indexet szerkesztettünk. A mutatók a következőképpen alakultak ki. Olyan itemanalízist végeztünk, amely során kiszámítottuk, hogy az egyes itemek miképpen korrelálnak egymással. Az elemzés során hét- egymástól elkülöníthető - kérdéscsoport alakult ki, mely csoportokon belül az egyes itemek magas korrelációban állnak egymással. A végső indexek értékeit az alábbi diagram mutatja.

Az érdektípusok egymáshoz viszonyított sorrendje Kazincbarcikán sem különbözik a más településeken mért értékektől. A vizsgált tanulónak a szociális (társas) és az egészségi érdekek bizonyultak a legfontosabbnak, százfokú skálán 91-92 pont, de a gazdasági és szakmai érdekek is 80 pont feletti pontszámot kaptak. A kulturális és információs érdekek csak közepesen, a szimbolikus érdek (ez utóbbi tartalmazza a politikai érdeket is) pedig a legkevésbé fontos.

A tanulók templomba járási szokásai

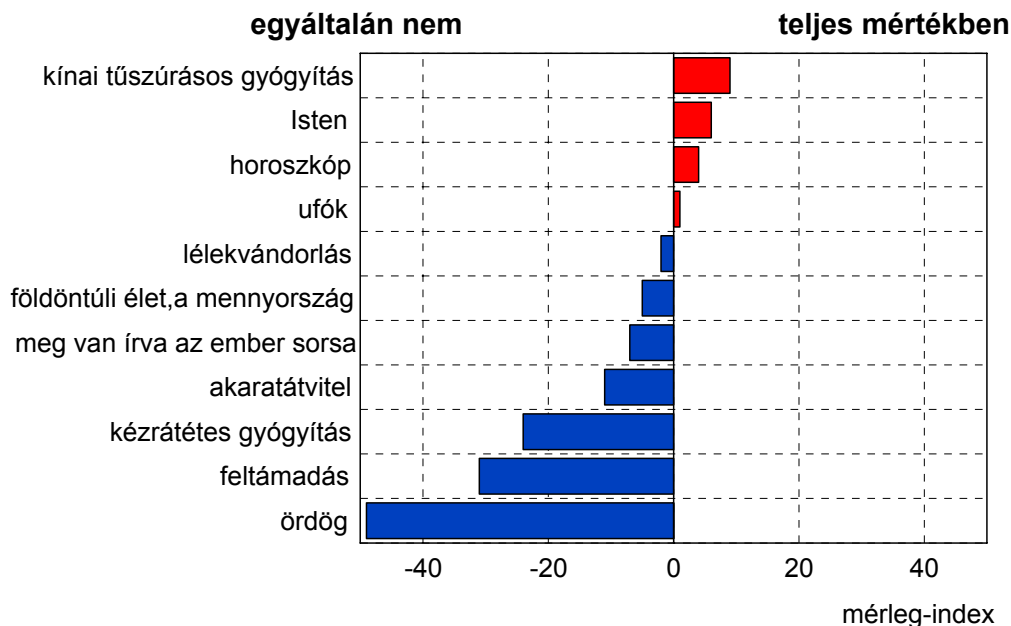

Az utóbbi évtizedben - jelentős társadalmi igényre reagálva - felerősödött a vallási nevelés, fokozatosan erősödnek az egyházak, sőt bizonyos fokig divat is lett egyházi ünnepek, családi események idején templomba járni. A kérdezett diákok fele (52 százalék) soha nem fordul meg templomban, további 32 százalékuk csak nagy egyházi vagy családi ünnepek alkalmával. Mindössze a tanulók 15 százaléka nyilatkozott úgy, hogy rendszeresen vagy alkalmanként eljár a vallási gyülekezetbe. Összességében intenzívebb templombajárási szokást mértünk a környező településekről naponta bejáróknál, a kollégistáknál, a gyengébb tanulmányi eredményt produkálóknál, a lányoknál, és a szakközépiskolásoknál.

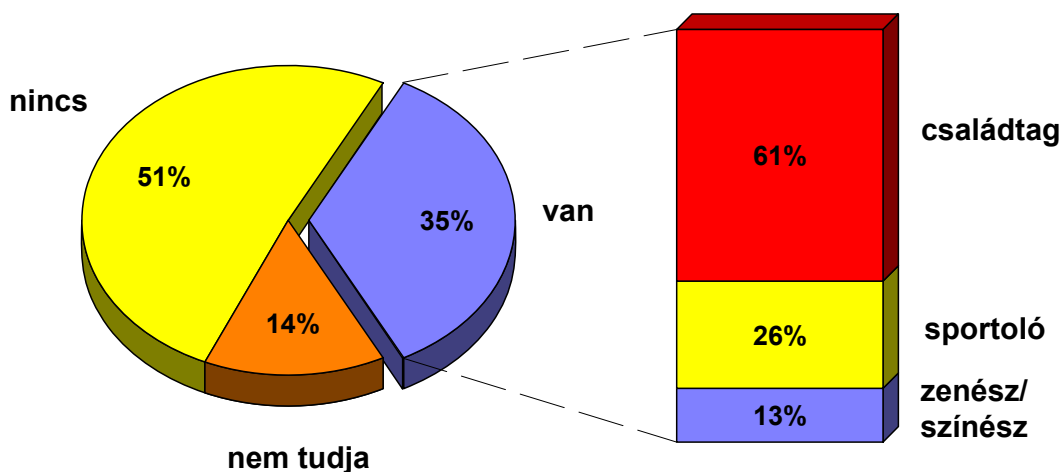
Egyértelmű, hogy a templomba járást nem lehet azonosítani a vallásossággal. Ezt támasztja alá az is, hogy a templomba rendszeresen járó fiatalok 15, az alkalmankénti látogatók 48 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a vallás nem tölt be fontos szerepet az életében, ugyanakkor a vallásos tanulók ötöde soha nem, további 25 százaléka csak ritkán jár templomba.

A vizsgálat során kíváncsiak voltunk arra, hogyan viszonyulnak a fiatalok más transzcendentális kérdéshez, parapszichológiai jelenséghez, természetgyógyászatához. Megállapítható, hogy a fiatalok alapvetően nem hisznek ezekben a dolgokban. Az általunk felsoroltak közül leginkább az akupunkturális kezelést fogadják el bár a mérleg-index értéke éppen csak átlépi a nulla értéket, +9 pont (a teljes elutasítás -100, a teljes egyetértés +100 pont lenne). Egyértelműen elutasításban részesül az ördögben (-49 pont) és a feltámadásban (-31 pont) való hit, inkább nem hisznek a kézzel való gyógyításban, az akarátvitelben, az ember eleve elrendeltetett sorsában, a lélekvándorlásban és a földön túli életben.

Hiszel a következő dogokban?

Van példaképed?

Az értékrend kérdésköréhez érdekes adalékkal szolgál, hogy a megkérdezett tanulók mindössze egyharmadának van példaképe, legnagyobb számban valamelyik családtag (a szülők említési száma 42). A lányok és az alacsonyabb végzettségű apák gyermekei körében szignifikánsan nagyobb volt a példaképpel nem rendelkezők aránya. Ugyanakkor érdekes eltérés figyelhető meg a tanulmányi átlag dimenziójában, a gyenge és a jeles tanulók ez esetben egyformán térnek el az átlagtól, körükben magasabb a példakép nélkül élő fiatalok

aránya.

A kazincbarcikai fiatalok mentálhigiénés állapotát felmérő kutatásunk nem lenne teljes anélkül, hogy vázolnánk, milyen perszonális vagy globális problémáktól tartanak, szoronghatnak. Fejezetünk végén ilyen jellegű eredményeinkről adunk számot.

A tanulók többsége az általunk felsorolt események bekövetkezésétől fél, nyugtalanítja. Legtöbben attól félnek hogy egészségi állapotuk romlik, esetleg súlyosan megbetegszenek (ez az eredmény megfelel a korábbiakban vázolt egészségi érdek fontosságról alkotott képnek). A tanulók 54 százaléka nagyon, további 25 százaléka inkább igen választ adott. Hasonlóan szorongás forrása lehet az érettségén, vagy más fontos vizsgán való megfelelés kérdése, a fiatalok túlnyomó többsége jelölte meg. Érdekes módon a harmadik helyre egy globális környezeti probléma, az ivóvízkészletek szennyeződése került, megelőzve a munkanélkülivé válás esélyét is.

A kérdezett tanulók csak kis mértékben tartanak attól, hogy esetleg nem lehet gyerekük (bár a lányok 47 százaléka nagyon), hogy a jugoszláviai háború (mely az adatfelvétel idején érte el tetőfokát) áterjed Magyarországra. Szintén kis mértékben félnek attól, hogy este hazafelé menet megtámadják idegenek, valamint a baráti körből való kikerüléstől.

Az alapvető demográfiai változók közül a nem és a szülő iskolai végzettsége szegregálja a véleményeket. A lányok jobban félnek a háború áterjedésétől, a munkanélküliségtől, attól, hogy megtámadják őket, megalázó helyzetbe hozzák tanáraik, felsülnek valamilyen vizsgán, illetve hogy nem lehet gyerekük. Míg az alacsonyabban kvalifikált családból kikerült gyerekek attól tartanak az átlagosnál jobban, hogy ha végeznek az iskolában, nem kapnak majd munkát, munka nélkül maradnak.

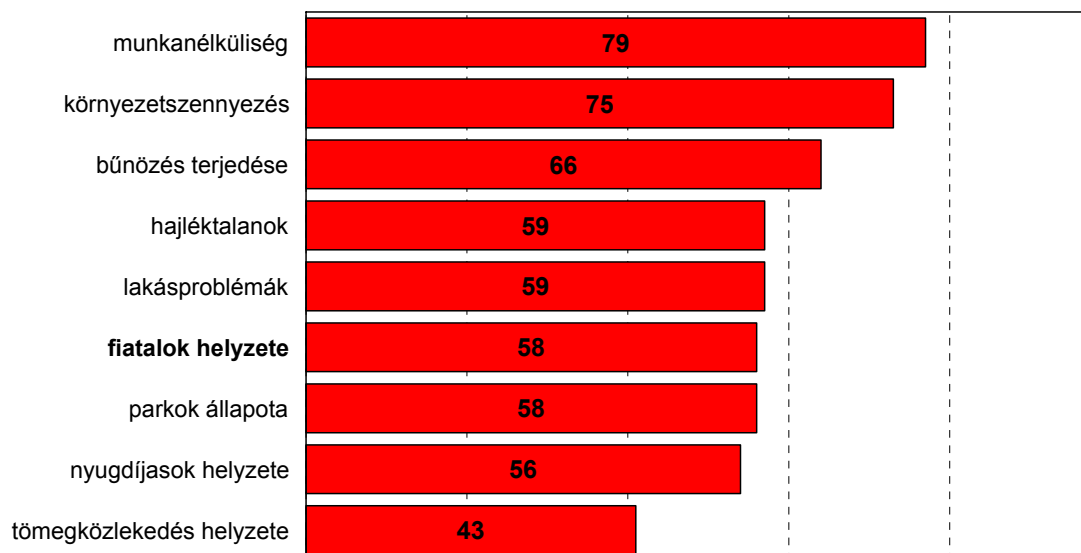
Félsz a következő események bekövetkezésétől?

	nagyon %	inkább igen %
Romlik az egészséged, súlyosan megbetegedsz.	54	25
Nem sikerül az érettségid, vagy más fontos záróvizsgád.	50	29
Az ivóvíz készlet szennyezetté válik a környezetkárosítás miatt.	43	40
Ha végzel az iskolában nem kapsz majd munkát, munkanélküli leszel.	40	30

Nem lehet gyereked.	39	22
A jugoszláviai háború áterjed Magyarországra is.	37	29
Este hazafelé megtámadnak idegenek.	30	28
A baráti köröd kiközösít.	30	24
Nem viszed sokra, ezért lenéznek.	27	23
Az iskolában megalázó helyzetbe hoznak tanáraid.	20	39
Nehezen találsz majd házastársat.	15	29

Rákérdeztünk különböző városi problémák súlyosságára is. Összességében a fiatalok legsúlyosabb problémának a munkanélküliséget, a környezetszennyezést és a bűnözést tartották, mint az alábbi ábra is mutatja.

Mennyire súlyos probléma a városban?

Probléma-percepció az egyes városokban

	<i>Miskolc</i>	<i>Edelény</i>	<i>Szerencs</i>	<i>Kazincbarcika</i>
munkanélküliség	88	89	87	79
környezetszennyezés	85	87	79	75
bűnözés	91	86	78	66
hajléktalanok	82	82	68	59
lakás	76	71	68	59
fiatalok helyzete	70	74	68	58
parkok, zöldterületek	69	59	56	58
nyugdíjasok helyzete	59	64	56	56
tömegközlekedés	52	48	48	43

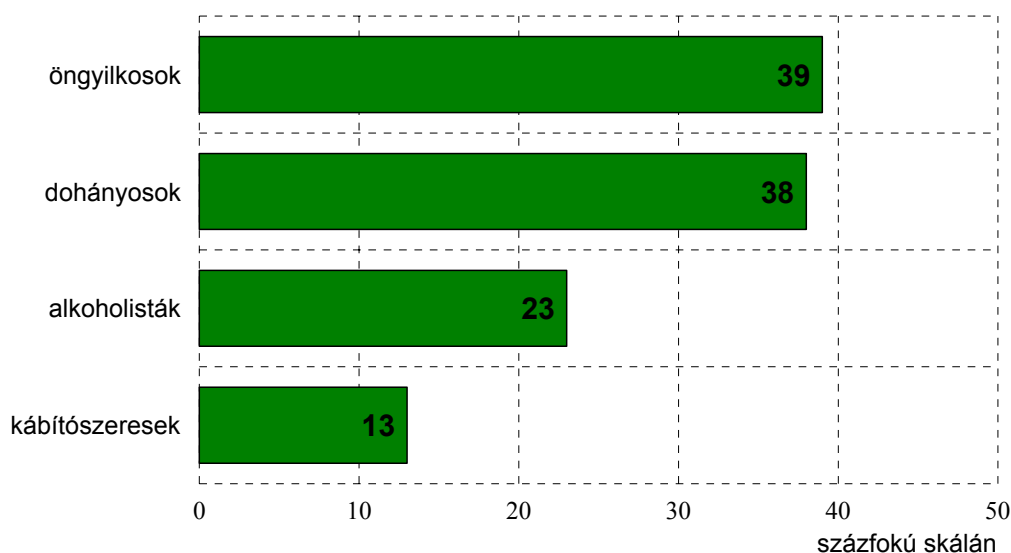
Bár a tömegközlekedést leszámítva az összes item 50 pont felett van, vagyis valóban problémásnak érzékelt terület, jól látszik az eltérés a megítélésükben. Érdekesség, hogy a saját helyzetük csak a hatodik-hetedik helyre került a fiatalok listáján. Ha ezt az eredményt összehasonlítjuk egy korábbi borsodi felméréssel, és a listát négy város eredményei szerint nézzük, akkor nem kevés eltérést tapasztalhatunk.

6. TOLERANCIA

A személyiség fontos összetevője a tolerancia, mely meghatározza, hogy mennyire vagyunk megengedőek, elnézőek bizonyos normakerülő magatartásformákkal szemben, mennyire fogadjuk el mások - nekünk esetleg nem tetsző – tulajdonságait.

A toleranciával kapcsolatban először négy jellemző devianciára kérdeztünk rá, hogy a fiatalok mennyire viselkednek megértően velük kapcsolatban.

A deviáns viselkedésformákkal szemben tanúsított megértés

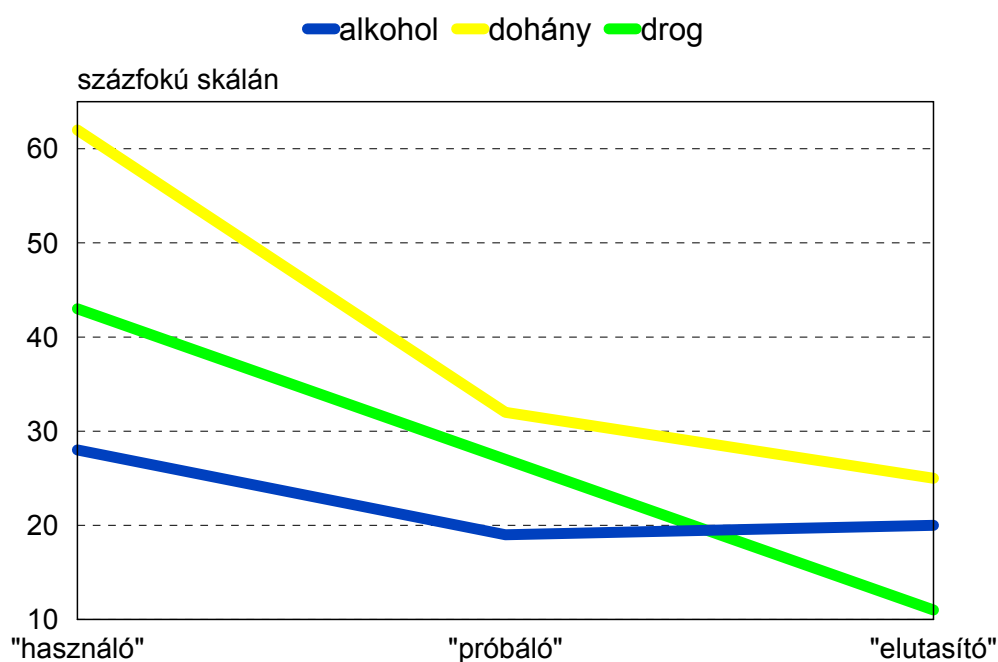
Az ábrán jól látszik, hogy nem véletlenül áll az ország az öngyilkossági statisztikák élén, ez a deviancia a legelfogadottabb a fiatalok körében is. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy abszolút értéken elfogadott lenne, hiszen az index értéke jóval az ötven pont alatt marad. Hasonló az elfogadottsága a dohányzásnak, míg sokkal kevésbé toleránsak a fiatalok az alkoholisták és a kábítószeresek irányában. A dohányzás és az alkoholizmus közti különbséget az is okozhatja, hogy magát a viselkedést produkáló devians megjelenése eltérő, a dohányzás külső jegyei kevésbé riasztóak, mint az alkoholizmusé. A drogozás megítélése az igen szigorú társadalmi normarendszerbe illeszkedik és érdekes kérdés, hogy ennek a nagyon negatív eredménynek a kialakulásában vajon milyen szerepet játszik az újonnan elfogadott és igen szigorú, drogokkal kapcsolatos törvényi szabályozás.

Ha az egyes devianciákat megvizsgáljuk a fiatalok társadalmi/demográfiai összetevői szerint, akkor azt látjuk, hogy az öngyilkosokat az általános iskolások és a jobb tanulmányi

eredményűek jobban megértik. Az alkoholistákkal szemben elnézőbbek a fiúk, de sokkal szigorúbbak a legrosszabb tanulók (az ő esetükben az index értéke mindössze 10 pont). A legnagyobb vélemény-megosztottságot a dohányosokkal szemben tapasztaltuk. Itt öt dimenzió mentén is elkülönültek a vélemények. A dohányosokkal szemben megértőbbek voltak a középiskolások és a fiúk (akik nagyobb arányban dohányoznak), a csonka családban élők, míg kevésbé voltak elnézőek a jobb tanulók és a magasabb iskolai végzettségű apák gyermekei. Ezzel szemben a kábítószeresek megítélése teljesen egyöntetű volt, itt egyetlen jellemző mentén sem mutatkozott szignifikáns eltérés.

Igen érdekes eredményeket kapunk, ha a devianciákat a bevallottan deviáns viselkedésű fiatalok szemszögéből vizsgáljuk. A kérdőíven a négy deviancia közül értelemszerűen csak háromról kérdezhettük meg, hogy jellemző-e az adott fiatalra. A dohányzás, az alkohol és a drog használata szerinti megítélést az alábbi ábra mutatja.

A devianciák megítélése a vállalásuk alapján

Az ábrán a "használó" kategória az adott szerrel rendszeresen vagy alkalmanként élőket mutatja összevontan, a "próbáló" kategóriába azok tartoznak, akik kipróbálták az adott szert (illetve a kábítószer esetén azok, akik gondoltak arra, hogy kipróbálják), míg az "elutasítók" azok, akik mereven elzárkóznak a szerek elől.

A legnagyobb rész a dohányzásnál tapasztalható, ami várható is volt a korábbi vélemény-megosztottság miatt. Az alkoholisták esetén nem válik el a "próbálók" és az

“elutasítók” véleménye, és itt a legalacsonyabb a “használók” tolerancia-szintje is. Ennek oka az, hogy az alkoholfogyasztás és az alkoholizmus a fiatalok szemében élesen elkülönül (ez az elkülönülés értelemszerűen élesebb, mint a másik két deviancia esetében), akik gyakran vagy alkalmanként fogyasztanak is alkoholt, azok nem tartják magukat alkoholistának. A “használók” tolerancia-szintje a kábítószeresek esetén sem került az 50 pontos határ fölé, itt hasonló a helyzet, mint az alkoholnál, csak nem annyira sarkítottan. A dohányzás esetében a dohányosok megértése már a pozitív tartományban van, és figyelmeztető jel, hogy itt a legmagasabb a “próbálók” tolerancia-szintje, ami a könnyű rászakást mutathatja és itt a legmagasabb az “elutasítók” megértése is, ami szintén az előbbi jelenséget erősítheti.

A tolerancia mérésére szolgált az a kérdéssor is, ahol húsz különböző intézményt soroltunk fel a fiataloknak, és megkérdeztük, hogy mennyire értenének egyet azzal, hogy az adott intézmény a környékükön létrejöjjön.

Mennyire tudnád elfogadni az alábbi intézményeket?

<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>		
<i>Mozi</i>	80	TÁMOGATÓ
<i>AIDS szűrő állomás</i>	79	
<i>Fitness terem</i>	75	
<i>Családsegítő Központ</i>	75	
<i>Iffúsági Tanácsadó Iroda</i>	74	
<i>Diszkó</i>	73	
<i>Bevásárlóközpont</i>	73	
<i>Munkaközvetítő Iroda</i>	72	
<i>Idősek otthona</i>	71	
<i>Hajléktalanszálló</i>	69	
<i>Étterem</i>	69	
<i>Szálloda</i>	65	
<i>Alkohol- és drogambulancia</i>	64	
<i>Buszpályaudvar</i>	57	KÖZÖMBÖS
<i>Szellemi fogyatékosok iskolája</i>	57	
<i>Benzinkút</i>	52	
<i>Elmeógyógyintézet</i>	48	
<i>Menekülttábor</i>	48	
<i>Börtön</i>	32	TILTAKOZÓ
<i>Romaklub</i>	23	

A fenti felsorolásból látható, hogy komoly ellenérzések csupán a börtön és a romaklub létesítését kísérték. Emellett viszont jelentős támogatás jutna a hagyományos szolgáltatások fejlesztése mellett egy AIDS-szűrőállomásnak, idősek otthonának és még egy

hajléktalanszállónak is. A fentieken kívül három olyan intézmény is elfogadott, amelyek a mindennapi életvitelben nyújthatnak segítséget (CSSK, Ifjúsági tanácsadó Iroda, Munkaközvetítő Iroda), jelezve a fiatalok tájékozottságát is e téren.

A fenti húsz intézményt a korábban alkalmazott számítógépes eljárással, a faktoranalízissel három csoportba sorolhatjuk az alábbiak szerint.

Hagyományos szolgáltatások	Mentálhigiénés hálózat	A társadalom által elutasított rétegek intézményei
Fitness terem	AIDS-szűrő állomás	Elmeógyógyintézet
Étterem	Hajléktalanszálló	Menekülttábor
Buszpályaudvar	Idősek otthona	Börtön
Mozi	Munkaközvetítő Iroda	Szellemi fogyatékosok iskolája
Diszkó	Családsegítő Központ	Romaklub
Benzinkút	Alkohol- és Drogambulancia	
Szálloda	Ifjúsági Tanácsadó Iroda	
Bevásárlóközpont		

A csoportok elnevezése természetesen szubjektív. A deviancia szó itt nem volt alkalmazható, mivel a faktoranalízis besorolása az olyan klasszikus devianciát, mint az alkohol és drog a második csoportba osztotta, míg harmadik csoportból legfeljebb az elmeógyógyintézet és a börtön tekinthető deviáns magatartásokat kezelő intézményként.

Az első csoport intézményeit az alapvetően nagy elfogadottság jellemezte (átlagos támogatottság 68 pont).

	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
Mozi	80
Fitness terem	75
Diszkó	73
Bevásárlóközpont	73
Étterem	69
Szálloda	65
Buszpályaudvar	57
Benzinkút	52

A táblázatban szereplő intézmények közül kettő váltott ki bizonytalanságot a diákokból, a buszpályaudvar és a benzinkút, amelyek forgalomnövelő és levegőszennyező mivoltuk miatt kerültek a sor végére, vagyis velük szemben inkább közömbösebbek a fiatalok. Ezt egyébként az is alátámasztja, hogy a fiatalok problématudatában a környezetszennyezés a

második legjelentősebb probléma a városban.

Ami a különbségeket illeti, a buszpályaudvar az egyetlen intézmény, amely különbséget tesz a kazincbarcikaiak és a környéki fiatalok közt, utóbbiak jobban támogatnák a létesítését, alighanem a mostoha közlekedési viszonyok miatt. A benzinkutak létesítését a fiúk jobban támogatnák - ők valószínűleg többet is használnák. A diszkót kevésbé támogatták a jobb tanulók, akiknek ez valószínűleg csak egy a szabadidő-eltöltési lehetőségek közül, míg a mozi a valószínűleg jobb anyagi helyzetben lévő (iskolázottabb családi háttérrel rendelkező) fiatalok támogatják jobban.

A második csoport elemeit szintén a magas támogatottság jellemezte, amely még az első csoport átlagértékét is felülmúlta (72 pont). Ez azt is jelenti, hogy ezeknek az intézményeknek nagyobb szükségét érzik a fiatalok, mint a hagyományos szolgáltató intézményeknek.

	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
AIDS-szűrő állomás	79
Családsegítő Központ	75
Ifjúsági Tanácsadó Iroda	74
Munkaközvetítő Iroda	72
Idősek otthona	71
Hajléktalanszálló	69
Alkohol- és drogambulancia	64

A második csoportba tartozó intézmények olyan humánszolgáltatásokat nyújtanak, melyekre nagy szükség van a városban. Mindegyik intézmény bírja a fiatalok támogatását, a többségük még csak nem is közömbös velük kapcsolatban. Az AIDS-szűrő állomás létesítésének igénye elsősorban a gyengébb tanulók körében magas (91 pont!), ők valószínűleg kevesebb információval rendelkeznek erről a betegségről, és így a félelmek is nagyobbak lehetnek. Így van ez az Ifjúsági Tanácsadó Irodával is, ennek szükségét is a gyengébb tanulók érzik jobban. Az Alkohol- és Drogambulanciával, valamint a Családsegítő Központtal kapcsolatban is hasonló a helyzet, csak itt már lineáris az összefüggés, minél jobb tanuló valaki vagy minél magasabb az apa iskolai végzettsége, annál kevésbé érzik szükségét egy ilyen létesítménynek. Ennek oka igen egyszerű, ezeknek a fiataloknak kisebb valószínűséggel lesz rájuk szükségük. Az életkor egy esetben meghatározó, a Munkaközvetítő Iroda fontosabb a középiskolások számára, ami szintén érthető, ők már közelebb kerültek a pályaválasztáshoz, az elhelyezkedéshez.

A harmadik csoportba jobbra az elutasított intézmények kerültek, melyeken keresztül

jól lehet látni az elutasított rétegeket is. Itt a csoport átlagpontszáma már csak 42 pont.

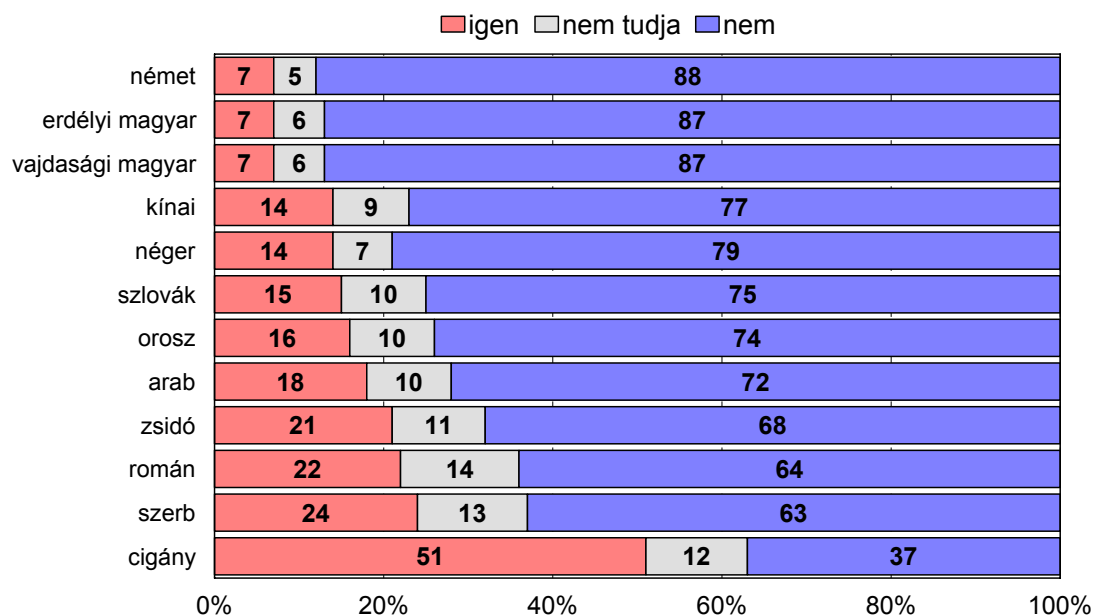
	<i>Elfogadottság (százfokú skálán)</i>
Szellemi fogyatékosok iskolája	57
Elmegyógyintézet	48
Menekülttábor	48
Börtön	32
Romaklub	23

Az elfogadottság/elutasítottság itt három kategóriát eredményez, mely kategóriák egyben azt is jelzik, hogy a fiatalok mennyire tartják felelősnek az adott réteget a saját helyzetük vagy az elutasítottság oka miatt. A fiatalok a legenyhébbek a szellemi fogyatékosokkal kapcsolatban voltak, akik valószínűleg inkább sajnálatraméltók, semmint kirekesztettek, hiszen az elfogadottsági index 57 pont, ami a közömbös felett van. Itt egyébként az “iskola” szó is közrejátszhatott, utalva arra, hogy főként fiatalokról, gyerekekről van szó. Az elmeagyógyintézet és a menekülttábor lakóira is inkább a bizonytalan hozzáállás jellemző, ők még legalább annyira áldozatoknak is tekinthetők. Ezzel szemben a bűnözőket és elsősorban a roma népeket már ebben a korban is határozott diszkrimináció sújtja.

A kor itt három intézmény elfogadottságát befolyásolja. A fogyatékosok iskolájával, a börtönnel és a menekülttáborral szemben kevesebb averziója van a nyolcadikosoknak, az utóbbi kettőt viszont az átlagnál kevésbé látnák szívesen a jobb tanulók és a magasabb végzettséggel rendelkező apák gyerekei. A romaklub elfogadhatóbb a lányok és a csonka családban élők részére, bennük valószínűleg több az empátia a romák irányába.

A toleranciával kapcsolatos kérdések közül utolsóként a legdirektebbet tettük fel, megkérdeztük, hogy zavarná-e a fiatal, ha padtársa különböző csoportokból származó diák lenne. Ez a kérdés tulajdonképpen a Bogardus-féle társadalmi távolság skála kiragadott, egyszerűsített változata volt. A tizenkét lehetséges náció elfogadottságát az alábbi ábra szemlélteti.

Zavarna, ha a padtársad ... lenne?

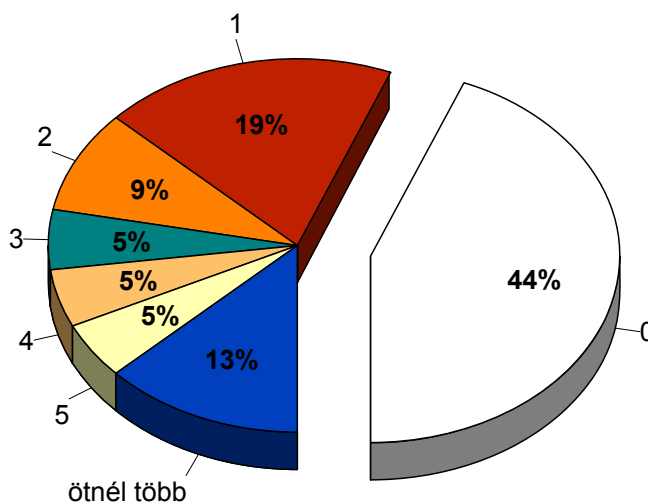

Az ábra jól mutatja, hogy lényegében három “elfogadott” csoport van, a németek és a határon túli magyarok két megnevezett csoportja, egymáshoz nagyon hasonló megítéléssel, kevesebb, mint egytizednyi elutasító diákkal. A második csoportba azok kerültek, amelyek megítélése már bizonytalanabb (10 és 20 százalék közötti elutasítás), de elfogadottságuk 70 százalék feletti. Érdekes módon ide kerültek a négerek és az arabok, akik a hagyományos rasszizmus elsődleges célcsoportjai. A harmadik csoportot azok alkotják, ahol már 20 százalék feletti az elutasítók aránya, ide kerültek a zsidók a hagyományos antiszemitizmus alapján, a románok, mint a hagyományos ellenségkép megtestesítői és a szerbek. Utóbbiak megítélését nagyban befolyásolja, hogy maga az adatfelvétel a jugoszláviai háború alatt történt, amelyben a szerb állam és vezetői igen negatív szerepet játszottak. Végül külön “csoportként” definiálhatjuk a cigányokat, mint a magyarországi faji megkülönböztetés elsődleges célpontjait, cigány padtársat a fiatalok többsége nem szeretne.

Ezzel együtt a fiatalok 44 százaléka egyik csoportot sem utasította el, egyötödük csak egy csoporttal szemben viselkedett elutasítóan, igaz ez kilenczetedüknél a cigányság volt.

Ami a fiatalok társadalmi/demográfiai megoszlását illeti, a lányok minden csoporttal szemben toleránsabbak, az általános iskolások kevésbé elutasítóak a cigányokkal és a románokkal szemben. Az apa iskolai végzettsége annyiban befolyásolja a választást, hogy az iskolázottabb apák gyermekei a cigányokkal szemben elutasítóbbak (!).

Elutasított csoportok száma

A kérdésből klaszteranalízis segítségével elkülönítettük a diákok jellemző válaszcsoportjait. A számítógép három csoportra osztotta a mintát. A klasztereket az alábbi táblázat mutatja be. A táblázatban klaszterenként van sorba rendezve az egyes csoportok elfogadottsági indexe. Ez a szám 1 és 3 között van, az egyes jelzi az elfogadást, a kettes a bizonytalanságot és a hármas az elutasítást. A táblázatban halvány kiemelés jelzi az elfogadott csoportokat, míg a sötétebb kiemelés az elutasított csoportokat.

1. klaszter – bizonytalanok n=123		2. klaszter – rasszisták n=53		2. klaszter – elfogadók n=295	
<i>csoport</i>	<i>Érték</i>	<i>csoport</i>	<i>érték</i>	<i>csoport</i>	<i>érték</i>
Erdélyi m.	1,28	Német	1,90	Erdélyi m.	1,00
Német	1,31	Vajdasági m.	1,91	Vajdasági m.	1,01
Vajdasági m.	1,33	Erdélyi m.	1,93	Német	1,02
Kínai	1,50	Néger	2,28	Szlovák	1,02
Szlovák	1,68	Zsidó	2,73	Orosz	1,02
Orosz	1,70	Kínai	2,79	Néger	1,03
Néger	1,70	Szlovák	2,81	Arab	1,03
Arab	1,80	Orosz	2,81	Kínai	1,04
Zsidó	1,98	Román	2,81	Szerb	1,09
Román	2,07	Cigány	2,89	Zsidó	1,11
Szerb	2,25	Szerb	2,94	Román	1,15
Cigány	2,67	Arab	2,95	Cigány	1,77

A bizonytalanok esetén négy elfogadott csoport van, és elutasított pusztán egy. Emellett a románok és a szerbek tekintetében is inkább a negatív tartományba esik az index.

Az átlagérték itt 1.77, vagyis a bizonytalanokra is inkább egy elfogadó attitűd jellemző.

A rasszistáknál nincs egyértelműen elfogadott csoport, a németek és a határon túli magyarok ugyan a pozitív zónában vannak, de csak kevéssel. Egyértelműen elutasított csoport viszont annál több van, itt érdekesség a négerek egy fokkal közömbösebb megítélése. A rasszistáknál az átlagérték 2.56, vagyis itt az átlag is az egyértelműen negatív zónába esik.

Az elfogadók, mint a csoport neve is mutatja, alapvetően toleráns attitűdökkel rendelkeznek. A cigányokon kívül mindenkit egyértelműen elfogadnak, bár a romák megítélése is a pozitív tartományban van. Az átlagérték itt 1.11, ami jelentős pozitív elfogadó attitűdöt mutat. (Az elfogadók más téren is toleránsabbak, így kevésbé vélik azt, hogy pl. a homoszexualitás erkölcstelen.)

A csoportok belső megítélési sorrendjét nézve is észrevehető néhány érdekesség, bár itt a különbségek nem túl nagyok. A legnagyobb eltérés az egyes klaszterek között a zsidók és az arabok megítélésében van. Ez a rasszisták elfogadási sorrendje miatt van, akik az arabokat ítélték meg legkritikusabban, míg a zsidókat jóval kedvezőbben (mármint a csoporton belül), ami azt is mutatja, hogy ez a rasszizmus csak kevéssé telítődött antiszemita érzelmekkel. Az elfogadók és a rasszisták közti különbséget az is mutatja, hogy a legrosszabb értékelés is jobb az elfogadónál (cigányok, 1.77), mint a legjobb értékelés a rasszistáknál (németek, 1.90).

Végül - bár maga a klasztercsoport nem túl nagy - érdemes megvizsgálni a rasszista beállítottságúnak minősített fiatalok jellemzőit. Többségük fiú, kazincbarcikai, gyenge tanulmányi átlaggal, munkanélküliség által érintett családdal. Ami az apa iskolai végzettségét illeti, többségüknél középfokú, vagyis az apa a legtöbb helyen érettségizett. Ez egy érdekes sajátossága a helyi (de akár a magyar) rasszizmusnak, itt az alacsonyabb társadalmi presztízzsel rendelkező családok és a magas iskolázottságú szülők gyermekei egyaránt kevésbé fogékonyak az efféle ideológiákra, mint a középvégzettségű apák gyermekei.

Az ebbe a csoportba tartozó fiatalok jobban elfogadják a nihilista elképzeléseket (pl. "az életnek nincs semmi célja"), kevésbé jellemző rájuk az önállóság, többször érzik magányosnak magukat, gyakrabban alszanak rosszul, de hamar kijönnek a sodrúkból és jobban törekszenek vezető szerepekbe. Megértőbbek a deviáns viselkedési formákkal szemben (dohányzás, alkohol, drog), de jobban tiltakoznának a mentálhigiénés szakszolgálatok, a menekülttábor és a romaklub létesítése ellen. Ezek a tulajdonságok jól megmutatják a fiatalok rasszizmusához vezető személyiséglépcsőket, de egyben azt az utat is, ahol ezeket orvosolni lehet.